

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

I TEMMUZ 1964

Sayı: 246

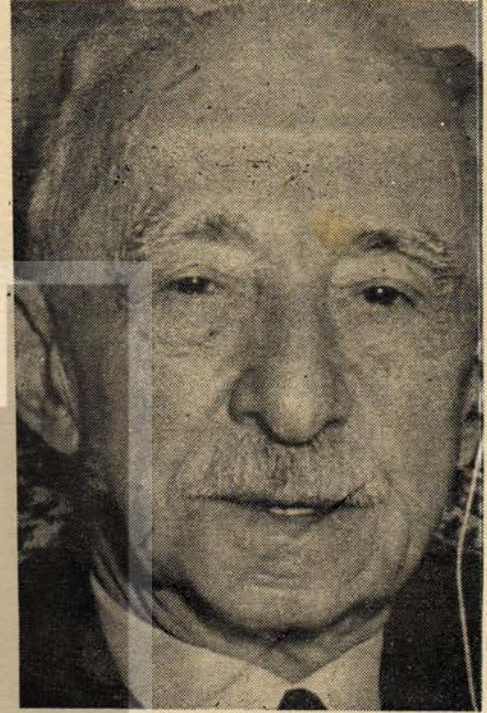
100 Kuruş

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BIBER
Koleksiyon

onbeş günlük tarafsız
siyaset
iktisat
fikir ve kültür dergisi

WASHINGTON GÖRÜŞMELERİ

U'THANT - GRIVAS

PATRİKHANE

SANAYÎ KONGRESİ

ALMAN POLİTİKASI

AMERİKAN SEÇİMLERİ

İKTİSADÎ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ

M. SEYDA M. NİGÂR S. ÖZERDİM

ENFLASYON - DEFLASYON VE TEDBİRLER

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

KIBRIS MESELESİ - AMERİKA SEYAHATI VE GÜVEN OYU :

6 aydan beri bir çözüm yolu bulunamayan Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin artık son çareye başvurma zorunda kaldığı, hazırlıklarını yaptığı ve kararını verdiği bir zamanda Amerika Başbakanının işe müdahale ederek Başbakan İnönü'yü Washington'a davet etmesi dolayısıyla yeni bir sayfaya girmiştir. Seçimlerden sonra Partilerin tutumları ve konuşmaları dolayısıyla Başbakan İnönü Hükümeti için güven oyu istemiştir. Geçen onbeş günün en önemli olayı olarak basın bütün dikkatini bu konuya çekmiştir.

17 Haziran tarihli DÜNYA'daki başyazısında Falih Rıfkı Atay, Kıbrıs'taki olayların bir kronolojisini ve Yunanistanın tutumunu inceledikten sonra, «Eğer bizim hükümetin telâsız ve acelesiz davranışı olmasaydı, çoktan kanlı macera başlamıştı! Bu gidişle belki de bir gün Yunanlılar Papandreu'yu, Gunaris gibi, kurşuna dizecekler ve onun çukuruna atacaklar!» demektedir.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, İnönü'nün güven oyu istemesinin çeşitli yorumlara sebep olduğunu belirttiğinden sonra, «Bir Başbakan Kıbrıs gibi Türk halk oyununu yakından ilgilendiren bir konuyu müzakere etmeye giderken elbette bu geziye milletten kuvvet alarak çıkmak ister» diye yazmaktadır.

SON HAVADİS'te Orhan Seyfi Orhon, «Sayın Başbakanın bu seyahati selâmetle yapmasını diliyoruz. Fakat nasıl bir karar ve niyetle hareket ettiği hakkında fikrimiz yoktur. Bu milli politikada iktidarı desteklemek için biraz daha aydınlığa muhtaçız» demektedir, Kıbrıs konusu gibi milli bir davada bütün milletin beraber olmasını, hükümeti desteklemesini ve hükümetin de biraz daha açıklığa riayet etmesini istemektedir.

18 Haziran tarihli CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, İsmet İnönü'nün diğer güven sistemlerinden farklı olarak muhalefette birlikte büyük çoğunluğun güvenini istemesi üzerinde durarak, «3. İnönü kabinesinin isteği yerine gelebilir. Ama ya olmazsa? O zaman Başbakan istifa edip Amerika'ya gitmeyecek ve yeni bir hükümetin kurulması için çalışılacak. Bu en azından bir aylık zaman demektir ve bir ay içinde Kıbrıs'ta vukubulması muhtemel olayların hesabını herhalde Türk halk oyu sorumlularından sormak ve kabahatin muhalefette mi yoksa iktidarda mı olduğunu öğrenmek isteyecektir» diye yazmaktadır.

SON HAVADİS'te Mümtaz Faik Fenik, «Hükümet, Kıbrıs meselesini; kendisini içeride kuvvetli göstermek için yine bir iç politika konusu hâline getirdi. İnönü'nün, Amerika Devlet Başkanının davetini kabul ettikten, hattâ beraberinde götürüleceği kimseleri de kararlaştırdıktan sonra Meclise dönüp, güven oyu istemesinin başka bir mânası var mıdır?» demektedir. Aynı gazetede Orhan Seyfi Orhon, «Kıbrıs meselesi ortaya çıkmasaydı Halk Partisi iktidarda duramazdı. Şimdi gene aynı vesileyi kullanmaktadır. İnşallah bir gün, Kıbrıs meselesini bu milletin dediği gibi hallederiz. Fakat asıl mesele Halk Partisinin, Parlamento nizamına uygun bir şekilde iktidarda kalabilmesidir. Onu ne yapacağız?» diyor.

ZAFER Gazetesinde Cavit Yamaç, «Çifte Bahis» adlı yazısında, «İktidarın başı, bu itimat» talebiyle (alamıyacağım peşin olarak bildiği halde) çifte bir gaye gütmekteydi; Birincisi, muvaffak olursa, takip etmiş olduğu siyaseti topekte muhalefete tasvip ettirmek ve ikincisi de ademî itimat alındı mı, Kıbrıs meselesinde varılan sonucun sorumluluğunu muhalefete yüklemek» diye yazmaktadır.

YENİ İSTANBUL'da Vecihi Ünal, «Kısacası, dış ve iç politikanın, ekonomik ve sosyal durumun bu kadar bozuk olduğu bir devirde inatlaşmaların sebep olacağı bir hükümet buhranı, faydadan çok zarar getirecektir. İnadin bir murad değil, bilâkis maraz olduğu bilinmeli ve ona göre hareket edilmelidir.» diye yazmaktadır.

ULUS'daki başyazısında Cihad Baban, «Geçen 5 Mayıs'ta Kıbrıs konusunda İnönü Hükümeti Meclisten ve özellikle Adalet Partisinden güven oyu aldığı halde, 7 Haziran Senato seçimlerine tekaddüm eden günlerde AP. sözcüleri gezip dolaşmaları her yerde hükümetin Kıbrıs politikası ile beraber olduklarını söylemişler.» diyerek, Başbakan İnönü'nün istediği zaman Anayasa hükmü gereğince güven oyu isteyebileceğini, bazı partilerin iddia ettikleri gibi daha evvelce güven oyu alınmış olmasının buna engel olamayacağını, sorumluluğa katılmaktan kaçınmanın ciddiyetle uyusmayacağını, yalnız tenkit ve yermenin fırsat bilinmesinin iyi olmayacağını belirtmektedir. Aynı gazetede Faik Suad, «Türkiye Parlamentosu yarın, kendi itibarını da düşünmek ve parlamento dışı kuvvetlerin Parlamento rejime bağladıkları umudu haklı çıkarmak zorundadır.. Şu veya bu partinin yönetimini hasbikader ele geçirmiş bulunan bir avuç kızgın adamın kaprisleri, parti gruplarının havasına hâkim olabilir... Hayır, hayır!.. Kıbrıs'taki tilki ile Atina'daki ağzı kalabalık demagog'u sevindirecek bir karar Türkiye Parlamentosundan çıkmayacaktır.» demektedir.

KİM Dergisinde Özcan Ergüder, «Türkiye, Amerika ve Güven Oyu» adlı yazısında, Amerikan Hariciyesinin Kıbrıs konusundaki fikirlerinin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yolunda olduğunu, Türkiye'nin sadık bir dost olarak Amerika'ya bağlı olmasının nedenlerini izah ettikten sonra, «Türkiye'nin şanssızlığı ise, bir yandan «daha sert» politika derken, diğer yandan hu-

dutsuz bir şursuzlukla Türkiye'yi tek kozundan mahrum kılan bir muhalefetin mevcudiyetidir. Önce bu şanssızlığın giderilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin, aksi halde, dışarı hiçbir şansı yoktur» demektedir.

AKİS'te Metin Toker, Başbakanın Amerika seyahati ve Türk Amerikan münasebetleri hakkında, «Açılan gözlerimiz bu Amerika'nın niçin Güney Doğu Asya'yı kaybetmek üzere olduğunu, niçin Orta ve Güney Amerika'da tarifsiz zorluklarla karşı karşıya bulunduğunu, niçin küçük Küba'yı kendisi için bir baş belâsı hâline getirdiğini daha iyi görmekteyiz» diyor.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, «Kürsüden veryansın edenler bir yandan güvensizliklerini ortaya döker, öte yandan Başkan Johnson'un karşısında sıkı dur, sert ol gibi çelişmeye düşerlerse, buna Amerika'nın başkanı değil, Teksas'ın sığır çobanları bile güler.» diye yazmaktadır.

ULUS'da Faik Suad, Partilerin şimdiye kadarki davranışlarını etraflıca ele aldıktan sonra, «Bitsin artık bu acıklı komedi... Hep birden veriniz «kırmızı» oyları, çekilsin İnönü muhalefet görevine... Bilgiç mi olur, çağlayangil mi olur, Osma mı olur, çarçabuk kursun «çoğunluk hükümetini»... Uçsun Amerika'ya geçsin Johnson'un karşısına... AP nin oyları ile Amerika'nın dolarları yan yana geldi mi, halledilmeyecek hiçbir mesele kalmaz!» demektedir. Aynı gazetede Cihad Baban, U'Thant'a verilen rapor ve sonrası hakkında, «Birinci safhası altı yıl sürmüştür, biz daha altıncı ayın içindeyiz! Bu dava, haksızlık devam ettiği müddetçe bitmez ama, haksızlık ve tarafgirlik Birleşmiş Milletlerin itibarını çok kısa zamanda bitirebilir.» demektedir.

20 Haziran tarihli MİLLİYET'in «Durum» sütununda, «İnönü, sonucu «emniyet verici» görmüyorsa, Amerika'da yapılması gereken temasları tamamlayıp, Kıbrıs meselesine rahatlatıcı bir yön verdikten sonra ya yeni bir güven oylamasına başvurmak, ya da doğrudan doğruya istifasını vermek suretiyle görevini devretmek yoluna gidebilir.» deniliyor.

YENİ İSTANBUL'da Galip Erdem, «Hükümetin ve muhalefetin müşterek inadı, Türkiye'yi bir müddet için hükümete bırakır. Oysa, Kıbrıs buhranı öyle bir safhadadır ki, zaman kaybına tahammülü yoktur.» diyerek, İnönü'ye Amerika'dan döndükten sonra hesap sorulmasını daha doğru olacağını yazmaktadır.

ULUS'da Cihad Baban, «Londra'da hesabı görülen ve görülecek olan dava, yalnız Türkiye'nin davası değil, haysiyetli olmak iddiasında olan medeniyet âleminin davasıdır.. Makarios'un yaptıkları yanına kalırsa, Batı medeniyeti dediğimiz şey, o medeniyetle iftihar edenleri utandırmaktan öteye gidemez.» demektedir.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, «Düşününüz ki, harbi göze almak ya da memamak gibi bir noktada olduğumuz halde bile politikacılar memleketin kaderini belki de tersine çevirecek bir tutuma, emrivaki yaptığını kabul ettikleri İnönü'ye sırf mukabil oyun olsun diye girebilmişlerdir. İyi ki Vatan, Millet, Sakarya diye Mecis kürsüsünden palavra atanlara uyup geçen hafta başka kararlar almamışız ve iyi ki bazı irade-i milliye temsilcilerinin hangi yolun yolcusu olduklarının ortaya çıkmasını beklemişiz» diyor.

21 Haziran tarihli CUMHURİYET'te Kayhan Sağlamer, «... neresinden tutulursa tutulsun, İnönü - Johnson görüşmesi, Türkiye'ye zarardan çok fayda sağlayacağı benzenmektedir. Ne var ki, Johnson'un İnönü'ye Kıbrıs'ı zarif bir anlayış içinde hediye edeceğini sanmak da safdillik olur.» diyor.

MİLLİYET'te Prof. Dr. Derviş Manizade, «Kıbrıs meselesinde Amerika'nın son tutumu» ve bunun Türk kamu oyu üzerindeki tesirlerini ele alarak, «Herhalde bugün Amerika, yalnız Türkiye'nin şerefi ile değil, dünya barışının âkabeti ile de oynadığını bilerek karar vermek zorundadır.» diyor.

22 Haziran tarihli CUMHURİYET'te Kayhan Sağlamer, «Washington şimdi, Kıbrıs buhranına herhangi bir çözüm yolunun anahtarının Ankara ve Atina'nın elinde bulunduğuna her zamankinden fazla inanmaktadır» diyor. 24 Haziran tarihli nüshada ise, «Batı ittifak ve tesanüdünü tehlikeye sokan Kıbrıs buhranını kökünden söküp atmanın zamanının gelmiş olduğuna inanmış görünen Washington, Londra ve Paris'in üzerindeki ittifak ettiği nokta birbirine kıyasıyla düşman Türk ve Rum cemaatlerinin bir arada yaşamalarına artık imkân bulunmadığıdır. Zaten bahse konu nokta Türk diplomasisinin Kıbrıs buhranında şimdiye kadar kazanmış olduğu en belirli zaferdir» demektedir.

25 Haziran tarihli MİLLİYET'te Abdi İpekçi, İnönü'nün Amerika'ya giderken kafasına koymuş olduğu, «Londra ve Züriç antlaşmalarının bağlayıcı hükümlerine tarafların uyması gerektiğinin» Amerikalılara kabul ettirilmesi hususunun ilk müzakerelerde gerçekleştiğini, bunu bir zafer saymamakla beraber olumlu bir sonuç alındığını belirttiğinden sonra, «Meseleyi müzakere ve mutabakat yoluyla halle hazır olduğunu bildiren Türkiye'den sonra Papandreu'nun takınacağı menfi tavır kendisini yalnız Amerika karşısında değil, bütün dünya kamu oyu önünde müşkül durumda bırakacak, bu durumda Türkiye'nin müdahale hakkına şimdiye kadar yükselmiş sesler eskisi kadar kuvvetli çıkarmayacaktır» diye yazmaktadır.

Derleyen : Bekir EKİNCİ

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR
ONBEŞ GÜNÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSADİ KÜLTÜR DEĞERİ

BU SAYIDA

Basımımızda Onbeş Gün

Başyazı

Washington Görüşmeleri

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI

Güven oyu sonrası

B. M. Genel Sekreterinin Raporu

Grivas'ın dönüşü

İktisadi Devlet Teşekküllerinin Re-
organizasyonu

Enflasyon - Deflasyon ve Tedbirler

Sanayi Kongresi

Bankalarımızın Durumu

İNCELEMELER :

Goldwater'ın Başkanlık Şansı

Yaşar KARAYALÇIN

Fener Rum Patrikhanesi

Mustafa E. ELÖVE

Türkiye'de Petrokimya Sanayii Ger-
çekleşme Yolunda

Hayrettin BEZMEN

NE DİYORLAR

Bugünkü Alman Politikası

Ludwig ERHARD

Eğitim Görevlileri Projesi

Amir BİRJANDI

KÜLTÜR VE SANAT

Alışmalar

Mehmet SEYDA

Yeniden Keşfedilen Ege Kıyıları

Mehmet Metin NİGAR

Uсталığın Sakıncaları

Kaya ÖZSEZGİN

Bibliyografya

Derleyen: S. N. ÖZERDİM

Türkiye Başbakanı, Millet Mec-
lisinden çetin bir mücadeleden sonra
güven oyu almıştır. Güven oyunun
beklendiğinden daha az bir farkla a-
lınması, bir bakıma, Amerika Birle-
şik Devletleri Başkanı Mr. Johnson'
un, Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesini
önlemesine karşı, kamu oyunda beli-
ren tepkinin ifadesiydi. Birçok kim-
selerin düşündüğünün aksine, Ameri-
kan müdahalesi öylesine bir tepki
doğurdu ki, bir an kamu hayatı bu
kızgın, acılı, incinmiş haysiyetlerin,
infiallerinin etkisine girdi. Bu hal,
Kıbrıs meselesinin ötesinde, Türk-A-
merikan Münasebetlerini tehlikeli bir
buhrana sürüklemek istidadını aldı.
Başbakanın mutedil, Kıbrıs meselesi-
ni Müzakere yoluyla, barış içinde so-
nuçlandırma politikası, kamu oyunda
çekingenliğin, kararsızlığın, Ameri-
kadan gelen her isteğe evet diyen,
başarı şansını yitirmiş bir politika o-
larak isimlendirildi. Bu politikanın
mutlaka terk edilmesi hususunda,
Meclis içinden ve Meclis dışından,
Başbakana yapılan baskılara, Türki-
ye Başbakanı yüksek bir sorumluluk
duygusu içinde karşı durmuştur.
Türkiyede gittikçe kabaran Ameri-
ka gücenikliğinin su yüzüne çıkma-
sına vesile olacak, taşkınlıklara, gös-
terilere imkân vermemiştir. Bu at-
mosfer içinde çıkılan Amerika seya-
hati, yalnız Kıbrıs konusunda barışçı
yollardan hal çaresi arama gayesini
değil, tehlikeli anaforlara sürüklen-
en, Türk-Amerikan münasebetleri-
ni de, muhtemel tehlikelerden sıyr-
mak maksadını da kapsıyordu. Bu-
nun için, Amerikanın iyi niyetini gös-
terecek imkânın verilmesi ve halka,
bu dost ve müttefik devletin, memle-
ketimiz hakkında aleyhte duygu ve
düşünceler taşıdığı kanaatinin, tem-
elsiz olduğunu isbat etmek gerekli
gibi olmuştur.

Biz öteden beri, Kıbrıs Buhra-
nının barışçı yollardan, müzakere ile
sonuçlandırılmasını savunduk. Mil-
letler arası anlaşmazlıkların kuvvet
yoluyla hallini reddeden görüşü be-
nimsediğimizi, başmakale ve notları-
mızda belirttik. Yunanistanın ittifak-
ların ruhuna aykırı, Kıbrısta sorum-
suz bir macera politikasını yürütme
azmini suçladık. Ne var ki, böyle bir

politikanın, her oldu bittiye kabul
mânasına gelmeyeceğini de, ısrarla
belirttik, Milletler arası anlaşmaların
verdiği hakları gerekirse kullanacağı-
mızı, ve anlaşmaları tek taraflı, kuv-
vet yoluyla tanımamak yolunu açma-
nın, dünya sulhu için taşıdığı tehli-
kelere dikkati çektik. Müttefiklerimi-
zin ilgisizliğini ve Amerika Birleşik
Devletlerinin, Batı ittifakının lideri
olarak yüklendiği sorumluluğun ge-
rektirdiği gibi hareket etmemesini
suçladık. Şimdi, Amerika - Türk mü-
dahalesini önlemekle, dünya kamu
oyuna karşı, o güne kadar olan pasif
politikasını terk ederek, bir sorumlu-
luk yüklendiğini ilân ederken, Başba-
kan yapılan daveti red edemezdi. Bu
bakımdan bu seyahati yerinde bulu-
yoruz.

Washington görüşmelerinin ba-
şarısı hakkında, bir hüküm verebil-
mek için, tarafların bu görüşmeler-
den ne ümit ettiğini tesbit etmek ge-
reker. Amerika'nın başlıca isteği, Tür-
kiye-Yunanistan arasında bir harp
çıkmasını önlemek, ve özellikle dış
çevrelerden beslenen kendisinin ENO-
SİS tezini benimsediği hususunda,
memleketimizde gittikçe gelişen, yay-
gın bir kanaati silerek, zehirli hava-
yı dağıtmak, iki memleket münase-
betlerini tehlikeli çıkmazlara kay-
maktan alıkoymaktı. Bulduğu çare,
Türk ve Yunan başbakanlarını, bir
masaya oturtarak, Kıbrıs meselesine
sulhçu yollardan, birlikte bir çare
araştırmak için anlaştırmak, ve Yu-
nan Başbakanını Makariosu aşırı ta-
leplerden vazgeçirmek için, nüfuzunu
kullanmaya ikna etmekte.

Türkiye'nin gayesi, Kıbrıs buh-
ranının başlangıcından beri savun-
duğu, Kıbrıs Devletini vücuda geti-
ren, anlaşmaların yürürlükte olduğu-
nu kabul ettirerek, görüşmelere bu
noktadan başlamaktı.

Yunanistan isteği, sözü edilen
anlaşmaların hükümsüz olduğunu, ve
Kıbrıs'ta Rum çoğunluğunun artık
saklanmayan, Self-determination iste-
ğini, yani Enosis'i kabul ettirmek-
ti.

Amerika Türkiye ile yaptığı gö-
rüşmelerde, kendisi bakımından iste-
diklerini büyük ölçüde sağlamıştır.
İyi niyetini isbat etmiş, Amerika

hakkında Türkiyede yayılan şüpheleri silmiştir. Özellikle, Amerikanın hiçbir formülü benimsemediği, Türkiye ve Yunanistanın birlikte varacakları sonucu destekleyeceği açıklığa çıkmıştır. Bunun yeterli olmadığı, Türk Başbakanının işaret ettiği gibi, eninde sonunda kesin bir formülü benimsemek zorunda olduğu doğrudur. Bununla beraber, Amerikanın batı ittifakı lilerliğinin gereklerini büyük ölçüde yerine getirdiğini söylemek gerekmektedir.

Yunanistan bakımından, Amerikanın pek talihli olduğu söylenemez. Yunan Başbakanının uyuşmaz tutumunu Amerikayı bu görüşmelerde asıl ulaşmak istediği hedefte başarısızlığa uğratmıştır.

Türkiyenin diplomasi alanında, büyük başarı sağladığı söylenebilir. Diplomasi yolundan ulaşılabilecek neticelere varılmış Türk - Amerikan ortak tebliğinde görüldüğü gibi, Kıbrıs buhranının başından beri savunduğu, anlaşmaların bağlayıcılığını, bu anlaşmaların kendisine verdiği müdahale hakkını kabul ettirmiştir. Böylece Self-Determination yolunu kapamıştır. Bununla beraber durumun ciddiyetine bir çare sağlayamamakla, Türk - Yunan harbi tehlikesini bertaraf edememiştir. Fakat, meseleye sulhçu yollardan hal çaresini, samimiyetle istediği hususunda iyi niyetini, dünya kamu oyu önünde isbat etmiştir. Dâvasını izah, propaganda, dost kazanmak bakımından, Washington görüşmeleri Türkiye için genel olarak kazançlı olmuştur.

Yunanistanın durumu hakkında kesin bir hüküm vermek güçtür. Yunan Başbakanı, Türkiye Başbakanı ile görüşmeyi red ederken dayandığı gerçek sebebin, Ada'ya hâkim olduğu ve bu görüşmenin kendisine hiçbir fayda sağlamayacağı düşüncesi olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında iç politika mülâhazalarının da büyük ölçüde payı olduğu aşikârdır. Enosis tezine iç politikada kesin olarak bağlanan, Yunan başbakanının, Türk - Amerikan ortak tebliğinden sonra, Türk Başbakanı ile bir araya gelmesi, kendisi için bu tezden rücu sayılacaktı. Bunun sonucunun mevkiini tehlikeye düşürmesi çok muhtemeldi. Zaten Grivası Kıbrıs'a göndermekle, Amerikan isteğini red edeceğini peşinen açıklamış oluyordu. Self-Determination isteğini kabul ettire-

memesi, bir bakıma Yunan Başbakanı için bir başarısızlık sayılabilir.

Sonuç olarak şimdilik şunu söyleyebiliriz ki, Washington görüşmeleri geçici bir süre için iki NATO üyesi arasındaki harp tehlikesini, ve bu ittifakın çöküntüsünü önlemiştir. Bu her yönden bir kazanç sağlanabilir. Ancak, öyle görülüyor ki, Yunanistan Carl Von Clausewitz'in köhne miş, "Harap politikanın başka vasıtalarla devamıdır." nazariyesini benimsemiş görünmekten ve harp tahrik, şantaj ve kundakçılığı yapmaktan özel bir takım faydalar sağlayacağını ümit etmektedir. İkinci Dünya Savaşının felâketi, bu fikri benimseyen, bir takım hasta kafaların, bazı Milletlerin hayatına hâkim olmasının sonucudur. Ama bu kafalar Milletleri-

ne, hasta muhayyelelerinin hülyalarını değil, sadece acı ve ıstırap getirmişlerdir. Kıbrıs meselesinin bundan sonraki safhada, sulh içinde âdil bir tarzda sonuçlandırılması, Yunanistanın bu zihniyetini terk etmesiyle açılacaktır. Bu gün taraflar kendi tezlerine taraf sağlamak için, milletler arası alanda, daha kesif bir faaliyete girmişlerdir. İki tarafın Başbakanlarının şimdiki seyahatlerinin gerçek anlamı budur. Birleşmiş Milletler arabulucusunun, Cenevre'le, üçlü bir görüşme tertipliyebileceği yolundaki haberlerin mahiyeti hakkında, şimdiden bir şey söylemek mümkün değildir. Bir ihtimal olarak beliren, Türk, İngiliz, Yunan görüşmelerinin, ne getireceği kestirilemezse de, Yunanlıların makule dönmeleri yolunda beliren bir ümit belirtisi sayılabilir.

Onbeş Günün Notları

Güven Oyu Sonrası...

Geçtiğimiz onbeş gün içinde Türkiye iç ve dış politika bakımından önemli günler yaşamıştır. Birleşmiş Milletlerin Kıbrısta kanun ve hukuk düzenini bir türlü sağlamamasından ötürü Rumların ve Makarios hükümetinin Türk cemaatine karşı işlemekte devam edebilecekleri cinayetlere ve haksızlıklara son vermek maksadiyle ve yalnız Türk cemaatinin haklarını, hürriyetlerini ve menfaatlerini korumak için Kıbrısta bir askeri harekâta başlanılmak üzere iken, Birleşik Amerika Devletinin müdahalesi ve Türk Hükümetine verdiği bir nota sonunda bu müdahaleden vaz geçilmiştir. Bu nota Türkiyede halk efkârında ve hükümet nezdinde huzursuzluk yaratmış ve Birleşik Amerika ile münasebetlerimizi çok kritik bir safhaya getirmiştir. Batı blokunun lideri sıfatıyla Birleşik Amerika'nın Kıbrıs buhranının çözülmesinde aktif bir rol oynamak yerine seyirci durumunda kalması, bazan enosis te-mayül eder görünmesi Türk-Amerikan münasebetlerini zaten bir hayli sarsmış bulunuyordu. Birleşik Amerika Devletinin Türkiyeye verdiği notada Başkan Jhonson Başbakan İnönü'yü Amerikaya davet ediyordu. İnönü bir müddet tereddüt ettikten sonra bu davete icabet etmeğe karar verdi. Ancak Birleşik Amerikaya gitmeden önce Millet Meclisinden güven oyu istemeği zarurî gördü.

İnönü kanaatımıza göre güven oyu talep etmekte haklı idi. Çünkü henüz sona ermiş bulunan Senato seçimleri sırasında özellikle Adalet Partisi, sorumsuz bir şekilde hü-

kümetin Kıbrıs politikasını da oy avcılığı için istismar etmekten çekinmemiş ve hükümeti daha enerjik bir politika takip etmediği için Kıbrıs buhranında sorumlu durumda görmüştür. Bu vaktiyle Demokrat Partinin liderlerinden birinin İkinci Dünya Harbine girmediği için İnönü'yü suçlamasına benzer bir suçlama idi. Binaenaleyh İnönü, haklı olarak Birleşik Amerikaya hareket etmeden önce itimat oyu talep etti. Hükümet diğer partiler tarafından bir azınlık hükümeti olarak ilân olunmakta idi. Bugünkü hükümeti desteklemiş olan Yeni Türkiye Partisi de seçimlerden sonra başbakanın ağızından bundan böyle hükümeti desteklemek niyetinde olmadığını ifade etti. Yeni Türkiye Partisi başbakanının, Başbakanın Amerika seyahati arifesindeki bu davranışı Başbakan, müteveffa Kennedy'nin cenaze törenine katılmak üzere gitmiş olduğu Birleşik Amerikadan dönmeye önce, partisinin hükümetten ayrılmaya karar verdiğini ilân eden ve halk oyu tarafından tasvip olunmayan davranışını hatırlatıyordu. Bu gibi davranışların memleket menfaatleri ile bağdaşmadığını ve Yeni Türkiye Partisine de fazla bir şey kazandırmadığını ifade etmek isabetsiz olmaz.

Adalet Partisi ve diğer partiler Başbakan İnönü'nün güven oyu istemesinde bir iç politika düşüncesi sezmişlerdir. Bu isabetsiz bir seziftir. Başbakan Türkiyeyi harbe sürüklemek istidadında olan bir meseleyi konuşmak üzere Amerikaya gitmeğe karar vermişti. Binaenaleyh hükümetinin durumunun

belli olması ve müzakerelerde daha kuvvetli olabilmesi için bu itimat oyuna zaruret vardı. Eğer bu itimat mevcut değilse, muhalif partilerin bir araya gelmek suretiyle yeni bir hükümet kurarak memleketin idaresini deruhte etmeleri gerekiyordu. Başbakan, hükümetin Kıbrıs politikasının son safhası için itimat istemişti. Durumun her bakımdan Türkiye için vahim neticeler doğurabilecek bir safhaya gelmiş olduğu bütün partiler tarafından da bilinmekte idi. Böyle olduğu halde hükümet dışında kalmış olan partiler sırf iç politika mülâhazaları ile hükümete itimat-sızlık beyan etmeğe karar vermişlerdir.

Güven oyu müzakerelerinde parti sözcüleri Kıbrıs buhranında takip olunan politikaya karşı, başka bir politika teklif etmemişler, müşahhas ve yapıcı görüşler ileri sürmemişler, hislere hitap eden beyanların ötesine geçememişlerdir ve ne Adalet Partisinin ne de diğer partilerin Kıbrıs konusunda etrafiyle düşünülmüş bir politikaya malik olmadıkları kolaylıkla görülmüştür. Buna rağmen bir millî dâvada hükümeti desteklemekten kaçınmışlardır. Hükümet altı oy farkla itimat almıştır. Muhalif partilerin bu davranışları memleketin hayati menfaatleri ile bağdaşmamaktadır. Hükümet, Başbakanın Amerika seyahati sırasında zayıf düşürmek veya hükümeti düşürmeğe çalışmak sağ duyunun kabul edemeyeceği bir keyfiyettir. Şüphesiz Demokratik bir parlamento düzeni içinde muhalif partiler hükümete her zaman itimatsızlık beyan edebilirler. Ancak memleketi bir harbe kadar sürükleyecek bir millî mesele nin çözümlenmesine çalışılırken, çözüm yolu için başka politikaları ve alternatifleri olmayan partilerin bu şekildeki sorumsuz davranışları ancak bir iç politika oyunu olarak düşünülebilir ve bazı partilerin memleketin hayati menfaatleri karşısında özel menfaatleri ilk plânda mütalâa ettikleri düşüncesini zihinlerde kesinleştirir. Adalet Partisi kısmi senato seçimlerinin sonuncudan cesaret alarak şimdiye kadar olduğu gibi sorumsuz davranışlarına bu suretle bir yenisini eklemiştir. Yeni Türkiye Partisi ise yanlış teşhislerin ve bir takım mânâsız komplekslerin tesirlerinden kendisini bir türlü kurtaramamaktadır.

Oylama sonunda hükümet istifa edebilirdi. Fakat Başbakan, sorumluluk duygusu ile hareket etti ve yerinde bir kararla istifa etmedi. Şahsiyetinin ağırlığı güven oyunun zayıflığını telâfi etti ve Amerikada başarılı sayılabilecek bazı neticeler sağladı. Bununla beraber muhalif partilerin oylarının millî menfaatlerimizi zedelediğini söylemek de mümkün değildir. Yunanlılar altı oy farkla itimat kazanmış olan bir hükümet ile müzakerelere girişmekte fayda mülâhaza etmediklerini ileri sürmüşlerdir. Halbuki bugün herkes tarafından bilinmektedir ki Kıbrıs buhranının çözüm yolu, ancak Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak müzakereler sonunda bulunabilir. Yunanlılar haksız oldukları için bu müzakerelerden kaçmaktadırlar. Şimdi bizim muhalif partiler tutumları ile onlara bu müzakerelere yanaşmamak için küçümselemeyecek yardımlarda bulunmuş oluyolar. Halkın yarısının oyuna sahip bulunan, fakat lider ve yönetici yokluğundan muhtarip bulunan Adalet Partisi, kendisini bir takım komplekslerden kurtarmadıkça sağ duyunun

yoluna girmek imkânına kavuşamayacaktır. Güven oyunun neticesi şu sıralarda memleketin menfaatlerini zedelemiştir. Muhalefette bulunmak, memleket menfaatleri karşısında partilerin sorumsuz hareket edebilme serbestisi şeklinde anlaşıldıkça, demokratik düzen her zaman çeşitli tehlikelere maruz kalabilir. Türkiye bu bakımdan talihsiz bir durumdadır.

B. Milletler Genel Sekreterinin Raporu

Birleşmiş Milletler Güvenlik kurulu, Genel Sekreterin talebini uygun bularak, Kıbrıs-taki Barış Gücünün görevini üç ay daha uzatmıştır. Güvenlik Kurulunun bu kararı beklenilmekteydi, ve normal karşılanmıştır. Normal karşılanmayan, Genel Sekreterin Güvenlik kuruluna sunduğu rapordur. Genel Sekreterin, Birleşmiş Milletler Barış gücünün, Ada'daki ilk üç aylık görevi süresinde, Ada'daki durum hakkında sunduğu rapor, eksik, yanlış ve tarafsız gözlemcilik ile bağdaşması güç bilgi ve düşüncelerle doludur. Bu gerçekten esef edilecek bir durumdur, çünkü Türkiye Birleşmiş Milletler ülküsüne candan bağlıdır. Genel Sekreterin taraf tutar biçimde görev anlayışı, memleketimizde Birleşmiş Milletler'e olan inancı sarsabilir. Türkiye kendisini ilgilendiren bir meselede, ilk defa doğrudan, doğruya Birleşmiş Milletler hakkında kanaate varacaktır. Çünkü şimdiye değin, bu teşkilât hakkında söylenenler, onun için iyi niyetle dikkate aldığı, uzak bir takım bilgilerdir. Halkımızın Kıbrıs konusunda, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı hakkında vereceği hüküm, bu bakımdan çok önemlidir.

Genel Sekreterin raporu, haklı olarak Türk kamu oyununda ve Hükümette tepki uyandırmıştır. Dış İşleri Bakanlığı sözcüsünün raporu, Makarios'un bile bu konuda, böylesine tarafgir, bir rapor hazırlıyacağı tarzındaki tavsifi yerindedir. Sözcünün, rapordaki, eksik ve hatalara dikkati çekmesi yanında; Birleşmiş Milletler nezdindeki, Türk Daimi Temsilcisinin de, Güvenlik Konseyinde işaret ettiği husus son derece önemlidir. Bu şudur: Güvenlik Konseyi 4 Mart tarihli kararında; Adada "kanun ve nizamı" temin için, barış gücü gönderilmesini gerekli görmüştü. Şimdi, önemli olan; bu kanun ve nizam terimlerinden, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin ne anladığıdır. Genel Sekreterin, bu konuda raporda boşluk bırakması, Kıbrısta Anayasa Nizamını tesis etmek imkânını ortadan kaldıracaktır. Çünkü, Genel Sekreter Anayasa nizamının dışında, Makariosun kuvvet yoluyla kabul ettirmek istediklerini, nizam olarak düşünüyorsa, boş hayallere kapılıyor. Bu sakat anlayış, sadece Birleşmiş Milletlerin otoritesini sarsmak, ona olan inancın yıkılmasından başka bir sonuç vermiyecektir. Genel Sekreter, eğer kuvvet yolu ile Milletlerarası anlaşmaların hükümsüz kılınabileceğine inanıyorsa, o takdirde bu görevi terk etmesi dürüstlük icabıdır. Birleşmiş Milletler, bu düşünceyi reddeden bir inancı temsil etmektedir. Makarios, hangi nizamın sonucu bu mevkiye gelmiştir? Bugün tanımak istemediği, Anayasa nizamına

göre değil mi? Bu Anayasa kendisine silâh altına asker almak, Ada'yı barut fıçısına çevirecek olan, silâh alış verişine yetki vermekte midir? Genel Sekreter, neden bu hususlara değinmemiştir?

Ayrıca, Ada'da Birleşmiş Milletler Barış gücü mensuplarının yaptığı basın toplantısında ortaya çıkan gerçeklerde, çok sayı dikkattir. Genel Sekreterin Türklerin Rumlardan zapt ettikleri araçlardan ve miktarından, raporunda söz ettiği halde, bu miktarın bir kaç misli olan, Rumların zapt ettikleri Türklere ait araçlardan söz etmemesinin, bu konuda kendisine bilgi verilmemesinden mi ileri geldiği sorusunu hatıra getirmekteydi. Ne var ki, yukarıda sözü edilen basın toplantısında, bu konuda sorulan bir soruya verilen cevapta, Genel Sekretere bilgi verildiği açıklanmıştır. Yalnız bu bile, Genel Sekretere güven beslenemeyeceğini göstermektedir. Genel Sekreter âdeta, kendisini Makarios'un yeni politikası; Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin örtüsü altında, Türk haklarını kemiren politikasını başarıya ulaştırmakla vazifeli saydığı kanısını vermektedir. Birleşmiş Milletler barış gücü, Türk soydaşlarını Anayasa ve Milletlerarası anlaşmalarla teminat altına alınmış haklardan yoksun kılmak, veya anlaşmaların Türk Hükümetine hangi şartlarda kullanacağı bir müdahaleyi önleme maksadı ile gönderilmemiştir. Kıbrıs Devletine vücut veren Anayasa ve bu Anayasanın bütünleyici bir parçası olan anlaşmalara göre tesis edilen ve Makarios tarafından tahrip edilen 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararında sözü edilen, nizamı tesis için gönderilmiştir. Genel Sekreterin ters tutumudur ki, son Güvenlik Konseyi toplantısında, Birleşmiş Milletler Nezdindeki Türk Başdelegesini, Birleşmiş Milletler ara bulucusu Sakari Toumioja Hükümetimizin güvenini belirtirken, Genel Sekreter hakkında aynı şeyleri söylemekten, kendisini alkoyuştur.

İnsan Haklarını mukaddes tanıyan bir teşkilâtın Genel Sekreterinin, Kıbrısta kaçırılan Türk rehinelere hakkında tek kelime ile bilgi vermemesi, bu konuya değinmemesi, bütün insanlığın güvenini sarsacak önemdedir. İnsan hayatını bu kadar değersiz gören bir genel sekreterin sorumluluğunu taşıdığı teşkilât, her gün biraz daha dünyadaki moral otoritesini yitirmeğe yük tutması kaçınılmaz, bir sonuçtur ki, bu insanlığa karşı işlenecek suçların en büyüğüdür. Çünkü insanlık, bu teşkilâta büyük ümitler bağlamıştır.

Gerçek şudur ki, Birleşmiş Milletler çetin meselelerle karşılaştığı bu devrede, Genel Sekreter; kendinden önce bu görevi başarı ile gören ve Milletlerin güvenini kazanarak, her gün teşkilâtın tesirini artıran, Genel Sekreterler kıraatında değildir. Milletlerarası politikanın onuncu sınıf politikacıları, büyük devletlerin kötü uyuşmaları konbinazonun sonucu, iş başına gelmesi, teşkilât için talihsizlik olmaktadır. Şahsi gelecek endişelerini, sorumluluklarının üstünde tutan kişilerin, Genel Sekreterliğe getirildiği süre, bu teşkilât yıpranacak ve belki de bir gün Müteveffa Milletler Cemiyetinin akibetiyle karşılaşacaktır. Bundan en büyük zararı şüphesiz çok isticrap çekmiş insanlık göreceklerdir.

İktisadî Devlet Teşekküllerinin Reorganizasyonu

İktisadî Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakler Hakkında 440 sayılı Kanun, 21 Mart 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İktisadî Devlet Teşekküllerinin adı geçen kanunun hükümlerine, intibakını sağlamak maksadıyla Yeniden Düzenleme Komisyonu kurulmuş olup, bu Komisyon da çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca 440 sayılı kanunun uygulanmasını düzenlemek maksadıyla hazırlanacak tüzük hakkındaki çalışmalar da son safhaya gelmiş bulunmaktadır. 440 sayılı kanuna göre çıkarılması gereken Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun da, 22 Mayıs 1964 tarihli Resmî Gazete ile yayınlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Sınai üretimin yarısını sağlayan bu teşekküllerin kuruluşlarını belli bir esasa bağlamak, teşekküllerin bağımsız bir şekilde çalışmalarını ve teşekküller ile müesseseler arasında koordinasyonu sağlamak, sermaye ve finansman yetersizliğini gidermek muhasebe usullerini yeknesek ve düzenli bir hale getirmek ve teşekküllerin uzun ve kısa vâdeli yatırım plânlarına göre çalışmalarını sağlamak maksadıyla çıkarılmış bulunan 440 sayılı kanunun ne dereceye kadar isabetli olduğu hususunun tartışmak üzere Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Hukuk Fakültesinde, bir seminer tertip etmiştir. Bu seminerde, İktisadî Devlet Teşekküllerinin idare ve denetimi, karma ekonomi ve prensipleri karşısında 440 sayılı kanunun öngördüğü esaslar, bu kanunun Anayasaya uygunluğu ve bu teşekküllerde çalışanların Anayasa anlamında memur sayılıp sayılmayacakları konuları üzerinde bildiriler verilmiş ve tartışmalar yapılmıştır.

Dört gün süren Seminer sonunda, 440 sayılı kanunun teşekküller arası ve teşekküllerle müesseseler arası koordinasyonu sağlamak, teşekkülleri, temel mal ve hizmet mahiyetinde olanlar hariç, mal ve hizmet fiyatlarını tespit hususunda serbest bırakmak, bu Kanuna tâbi teşekkül ve müesseseleri genel muhasebe, Devlet alım satım ihaleleriyle Devlet inşaatının tâbi olduğu mevzuat hükümleri ve Sayıştay denetimi bırakmak, teşekkül ve müesseselerin kuruluş gayeleri dışında faaliyette bulunmalarını önlemek ve teşekkül ve müesseselerde vazife alacak kimselerin niteliklerini tayin etmek ve bu teşekkül ve müesseselerde çalışan personele tatminkâr ücret vermek yönlerinden isabetli bir teğri tasarruf olduğu görüşüne varılmıştır.

Bununla beraber, aynı seminerde, Kanunun bir çok yönlerden gayesine ulaşmaktan uzak olduğu ve hattâ 3460 sayılı Kanunun bir çok yönlerden gayesine ulaşmaktan uzak olduğu ve attâ 3460 sayılı kanuna nisbetle daha yetersiz bulunduğu da ortaya konmuştur. Özellikle, 440 sayılı Kanun

nun Anayasa'ya uygunluğu meselesi ciddi tereddütlerle karşılanmıştır. 440 sayılı Kanunun birinci maddesine göre sermayelerinin yarısından fazlası Devlete veya İktisadî Devlet Teşekküllerine ait bulunan anonim şirketlerin statüleri değiştirilmekte ve bu şirketler, 440 sayılı Kanunda gösterilen statüye tâbi kılınmaktadır. Bu suretle genel kurullar, murakabe kurulları kaldırılmakta ve 440 sayılı Kanunda belirtilen esaslar dairesinde yönetim kurulu teşkil edilmektedir. Bu gibi şirketlerde özel sermayenin de mevcut olduğu düşünülecek olursa, özel sermaye sahiplerinin menfaatlerini takip ve kontrol etmek imkânından mahrum bırakılmış oldukları kendiliğinden anlaşılır. Özel sermaye sahipleri; yönetim kurulunun teşkilinde, murakıpların seçiminde, kârın dağıtımında hiç bir hakka sahip değildir.

Ancak sermayenin % 15 inden fazlasına sahip olan özel teşebbüs, yönetim kurulunda bir üye bulundurabilecektir. Devlet veya teşekkülün % 50 nin altında hissesi bulunduğu bir ortaklıktaki Devlet veya teşekkül hissesi % 50 nin üzerine çıktığı takdirde, bu durumun hâsıl olduğu takvim yılını takip eden üç yıl sonunda, kamu hissesi % 50 nin altına düşürülmezse, ortaklık 440 sayılı Kanunda öngörülen statüye bürünmektedir. Bu hüküm de özel sermaye sahiplerinin ortaklıktaki haklarını ihlâl edici mahiyette görülmüştür. 440 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinde, bu kanunun kapsamına giren teşekküllerin kuruluş kanunlarının hazırlanacağı hüküm altında alınmıştır. Ancak, aynı Kanunun geçici 5. maddesine dayanarak Bakanlar Kurulu, Yeniden Düzenleme Komisyonunca ilk plânda İktisadî Devlet Teşekkülü olmaları teklif edilen teşekküllerin yönetim kurullarına üye tayin etmiş bulunmaktadır. Gerek 440 sayılı Kanunun 5. maddesi, gerek Bakanlar Kurulu kararı hususî hukuk hükümlerine göre kurulmuş bulunan bir ortaklığın bünyesini, Kanun mevcut olmadan değiştirecek mahiyettedir. Başka bir deyimle, ortaklıkların kuruluş Kanunları hazırlanmadan, ortaklıklar, Bakanlar Kurulu kararıyla bünye değişikliğine mâruz kalmaktadırlar. Bu suretle Bakanlar Kurulu kararıyla genel kurulların seçtiği yönetim kurulları azledilmekte, onların yerine Bakanlar Kurulu kararınca tayin edilen üyeler geçmektedir. Bütün bu tasarruflar Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan sözleşme hakkını ihlâl edici mahiyettedir.

440 sayılı Kanun, sevki idarede merkezî prensibine geniş ölçüde yer vermiş olması dolayısıyla de tenkide uğramıştır. Teşekküllerin yönetim kurulları ve genel müdürleri büyük çapta Bakanlar Kurulu tarafından tayin edilir. Bu hal teşekküller üzerinde idarî vesayetin tesisine sebep olabileceği gibi teşekküllerini siyasî tesirlerden âzade de kılamaz. Özellikle müesseseler muhtar birer teşekkül olmaktan uzaktır. Müesseselerin idaresine tamamen teşekküller hâkimdir. Kamu hissesinin bulunduğu teşebbüslerin anonim şirket statüsüne bürünebilmelerine imkân vermek suretiyle nisbeten sevki idarede ademî merkezîyet prensibini gerçekleştirmek mümkün olabirdi.

Karma teşebbüs açısından da, 440 sayılı Kanun isabetli bir teğri tasarruf olarak mütalâa edilmemiştir. Devletin veya İktisadî Devlet Teşekküllerinin sermayenin % 50 sinden fazlasına sâhip oldukları teşebbüslerde, özel sermaye sahipleri menfaatlerini takip ve murakabe etmek imkânından mahrum buldukları için Devlet ve özel teşebbüsün birlikte sermaye koydukları teşebbüslere pek tesadüf edilmeyecektir. Bu hal İktisadî Devlet Teşekküllerinin verimlilik esaslarına uygun bir şekilde çalışmalarını önleyeceği gibi, İktisadî Devlet Teşekküllerini sermaye ve finansman imkânlarından da muayyen bir nisbette mahrum bırakabilir. Bu bakımdan, karma teşebbüslere fiilen imkân verilmemek suretiyle, 440 sayılı Kanun gerekçesinde belirtilen esaslardan uzaklaşmıştır. Yabancı sermayeye bu konuda tanınmış olan imtiyaz, 440 sayılı Kanunun özel sermayeyi ürktücü mahiyette olduğunu göstermektedir. Gerçekten Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre memleketimize gelmiş bulunan özel sermaye, Devletle birlikte ortaklık kurabilmektedir. Bu imkânın yerli özel sermayeye tanınmamış olması sebebi ni izah güçtür. Zira Kanun koyucu 440 sayılı Kanunun gerekçesinde İktisadî Devlet Teşekküllerini belirli bir statüye bağlamak hedefinin güdüldüğünü ifade edip, ortaklık şeklinde kurulan karma teşebbüslere son verirken, Radyo Televizyon Kurumu Kanununda, bu Kurumun bir taraftan 440 sayılı Kanuna tâbi olduğunu, diğer taraftan da ortaklık kurabileceğini hüküm altına almıştır. Bu suretle Devlet Sermayesinin % 50 sine sâhip olduğu teşebbüslerin belirli bir statüye tâbi olmaları esasına, özel sermaye bakımından da, bazı istisnalar şimdiden getirilmiş bulunmaktadır.

Seminerde İktisadî Devlet Teşekkülleri reorganize edilirken, 3460 sayılı Kanunda öngörülen kıstasın terk edilmiş olması ve karma teşebbüslerin kurulması imkânının fiilen bertaraf edilmiş bulunması tenkide uğramıştır. Sermayesinin tamamının Devlete veya İktisadî Devlet Teşekküllerine ait olan teşebbüslerin 440 sayılı Kanun da belirlenen statüye tâbi kılınması esasî tercihe şayan görülmüştür. Ayrıca 440 sayılı Kanunun intikali hükümlerinin kifayetsizliği de açıkça ortaya çıkmıştır.

Grivas'ın Dönüşü

EOKA'nın eski liderinin, Kıbrıs'a geldiği önce saklanmak istenmiş ise de, bu çetecinin Kıbrıs Radyosundan yaptığı konuşma ile iş bütün örtülerden sıyrılarak, gerçek çehresiyle ortaya çıkmıştır. Yunan resmî makamlarının talimatı ile geldiği her halinden anlaşılan Grivas'ın, yaptığı radyo konuşmasını kimse ciddiye almamıştır. Önemli olan da onun konuşmaları ve bilinen maksatları, güdülen gayeler değil, Yunan Hükümetinin Washington konuşmalarını neticesiz bırakmak hususundaki kararını bir kere daha ortaya koymasındır. Washington'da Kıbrıs çıkmasına bir çare aranırken, taarfların durumu çetinleştirecek her teşebbüsten kaçınmaları gerekirdi. Görüşmelerin başarıya ulaşması için

şart olan iyi niyet, bunu gerektirmektedir. Fakat Yunan Hükümeti, Grivas Kıbrıs'a göndermekle, iyi niyetten ne kadar yoksun olduğunu, dünya kamu oyunundan gizlemek lüzumunu hissetmeyecek kadar, pervasız olduğunu ortaya koymaktadır. Kan ve ateşe adayı boğarak, harp tahrikçiliği politikasını sonuna kadar götürüp, sonra da bunun doğuracağı tehlikeleri şantaj yapan, böylesine sorumluluk duygusundan yoksun insanlar hakkında, dünya kamu oyu gereken notu verecektir. Yağma, soygun, cinayet çetesinin temsilcisinin, yeni marifetlerinin sorumluluğu Yunan Hükümetine ait olacaktır. Bu böyle biline.

Girivas'ın adaya gelişi hakkında, Birleşmiş Barış Gücünün davranışı da, bu kuvvetin ne kadar "Nizam ve kanunu" sağlamakla kendini vazifeli saydığını gösterecektir. Çünkü, bu zatın faaliyetleri, geniş ölçüde Barış Gücünün görevlerini etkileyecek cinsten olacaktır. Barış Gücünün Ada'daki sözcüsünü, yabancı basın temsilcileri, bu konuda ne düşündüklerini açıklamaya zorlamaktadırlar. Barış gücü sorumlularının bu ana kadarki sükutları, her çevrede sadece hayret ve şaşkınlık uyandırmaktadır. Bu tutum haklı olarak endişe ve şüpheler uyandırmaktadır. Çünkü barış gücü yetkililerinin, gözleri önünde cereyan eden, soygun, yağma ve cinayetlere seyirci durumu, barış gücünün imkânlarının yetersizliğine atf edilebiliyordu. Bu kuvvet yetkililerinin, Grivas'ın faaliyetlerine karşı alacakları tedbirler, takıncakları durum, bugüne kadar Rumlar tarafından yapılanların, barış gücünün normal karşılıklarının verdiği cüretin sonucu olduğu kanaatini uyandıracaktır. Ayrıca, barış gücünün anladığı 'Nizam ve kanun' anlayışının anayasa nizamı değil, Makarios'un kuvvet ve cinayetle kabul ettirmek istediği nizam olduğunu tescilli olacaktır. Ümit ediyoruz ki, barış gücü yetkilileri, bu sakat anlayışlarının taşıdığı tehlikeleri idrak ederler. Türkiye kesin olarak, Anayasa nizamının dışında bir nizam kabul etmeyeceğini, gerekirse anlaşmaların verdiği yetkileri kullanmaktan çekinmeyeceğini, bütün dünyaya ilân etmiştir. Barış gücü, Türkiye bir gün böyle bir karar alırsa, bu sakat Nizam anlayışıyla, geniş ölçüde kararın doğuracağı neticelerde sorumluluk yüklenmiş olacaktır.

Enflasyon - Deflasyon ve Tedbirler

Birkaç gün evvel, Maliye Bakanı başına beyanat vererek, ekonominin deflasyon tehlikesi karşısında bulunduğunu ifade etti. Hattâ Bakan, «şimdiye kadar biz enflasyon, enflasyon diye korkuttular, halbuki deflasyon ile karşı karşıyayız, deflasyona karşı tedbir almalyız» şeklinde konuştu. Birkaç gün sonra, Banka kredilerini Tanzim Komitesinde yeni tedbirlerin alındığı haberi geldi. Bu notta, elimizdeki verileceğine göre durumu teşhis etmeğe çalışacağız ve alınmakta olan tedbirler hakkında düşüncelerimizi açıklayacağız.

İçinde bulunduğumuz durumu iyi teşhis etmek ve ona göre tedbir almak lüzumludur. Enflasyon ile deflasyon, vasıf ve müşirleri malûm olan durumlar olup, ekonomide ciddi dengesizliklerin tezahürleridir. Enflasyon, fiyatların sür'atle arttığı bir vaziyettir. Yıllık artış nispeti % 3 ilâ 4 nispetini aştığı takdirde enflasyondan bahsetmek mümkün olur. Artış hızı % 10 veya bundan üstün bir rakamı bulursa, enflasyon vahim ve had safhayı bulmuştur. Diğer taraftan deflasyon, fiyatların belirli bir şekilde azaldığı bir durumdur.

Kanaatimizce bugün henüz bir deflasyondan bahsetmeğe imkân yoktur. Fiyatlar seviyesi geçen sene aynı devreye nazaran çok cüz'î nispette düşüktür. Toptan fiyat endeksi Mart 1964'te, Mart 1963'e nazaran %1,8 nispetinde düşmüştür. Geçinme endeksi seviyesi ise bu iki ayda aynı seviyededir. Bu şartlar altında, fiyatların azalmaya doğru belirli bir istikamet gösterdiklerini söylemeğe imkân yoktur.

Diğer taraftan oldukça geniş bir duraklama karşısında bulunduğumuza dair emareler mevcuttur. Bu emarelerin başlıcaları şunlardır:

Ticarî kredilerin hacminde Ocak - Mayıs 1964 devresinde herhangi bir artış kaydedilmemiş, bilâkis hafif bir azalma görülmüştür. Yine aynı devre esnasında tedavüldeki banknotların hacminde 300 milyon lira civarında bir artış vuku bulurken mevduat hacmi aşağı yukarı sabit kalmıştır.

Ticarî kredilerdeki duraklama, birden bankaların likidite durumunun sıkışıklığından, diğer yandan kredi talebinin hafiflemesinden ileri gelebilir. Mevduatın sabit kalması da, halkın, yanında daha fazla likit para bulundurma temayülünden ileri gelir.

Bazı mühim madde satışlarında (men sucat, tekel maddeleri) hafif azalmaların müşahade edilmesi halkın şimdilik parasını iddihar etmeyi tercih ettiğine dair munzam bir alâmettir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının özel sektör nezdinde yatırım programları mevzuunda yaptığı ve fakat henüz muvakkat neticeleri elde edilen bir anketin neticelerine göre, özel sektörün imalât sanayiinde 1964 yılında yapmak tasavvurunda bulunduğu yatırımlar 1963'e nazaran %20 düşüktür. Şimdilik bu ankete ne kadar kıymet atfedilmesinin doğru olduğu meçhul olmakla beraber, belki bundan özel sektörün para harcamasında tereddüt gösterdiği neticesi çıkarılabilir.

Kanaatimizce özel sektörde, gerek istihlak, gerek yatırım harcamalarında görülen yavaşlama ve bununla beraber hasıl olan iddihar temayülünü, her şeyden evvel siyasi gelişmeler ve Kıbrıs buhranının uyandırdığı şüphe ve tereddütlerle ilgilidir. Strüktürel veya konjonktürel bir deflasyon hareketi mevzuu bahis değildir. Siyasi şartlar normale avdet edince özel yatırım ve istiklâl harcamalarının eski seviyelerine avdet temeleri ve belki de bunu aşmaları beklenir.

Şayet bu teşhis doğru ise, bugün duraklamayı bertaraf etmek üzere alınacak tedbirlerin, durum normale avdet edince ge-

ri alınacak tedbirler mahiyetinde olmaları şayanı temennidir.

Özel sektör harcamalarının yanında, bugünkü duraklamayı meydana getiren diğer bir unsur, âmme harcamalarında, bilhassa bütçeden yapılan harcamalarda görülen yavaşlama temayülüdür: Elimizde veri olmadığından, bunu kati rakamlarla ifade etmeğe imkân yoktur. Fakat Mart ayının harcama seviyesinin geçen yılda aynı ayın harcama seviyesi civarında bulunması manidardır. 1964 bütçesinde masraflarda belirli bir artış öngörülmüştü. Bunun başlıca sebebi hükümet tarafından Meclise sunulmuş olan yeni vergi tasarılarının henüz kabul edilmemiş olmasıdır. 15 Temmuz'a kadar bunların kanunlaşacağı anlaşılmaktadır. Hazinesinin elinde kâfi kaynak bulunmadığından harcamalarda vuku bulan alçalmayı, başka kaynaklardan (Merkez Bankası'ndan) avans temin edilmek suretiyle telâfi etmek doğru olur mu? Bunun yapılabilmesi için, kanunen tespit edilen Hazinesinin kısa vadeli avans limitini arttırmak icabedecektir. Böyle bir tedbire gidip gitmemek çok münakaşalıdır.

*

Banka Kredileri Tanzim Komitesi duraklamayı bertaraf etmek üzere üç tedbire başvurulmasını kararlaştırmıştır. Bunları sıra ile gözden geçirelim:

1. Toprak Ofisinin, bu yıl mahsulü mübayaâ edebilmesine imkân vermek için Merkez Bankasınca açılacak kısa vadeli avans limitinin 850 milyon liraya çıkarılması kararlaştırılmıştır. Geçen sene mahsulün bol olması dolayısıyla, Merkez Bankasının Ofis'e açtığı avans 500 milyon lirayı bulmuştu. Alınan hububatın satılmasıyla bu kredinin (veya hiç değilse bir miktarının) ödenmesi öngörüldüğü halde, bu yapılamamıştır. Mahsulün tespit edilen fiyatlar üzerinden satın alınmasında katı zaruret vardır ve bu itibarla Merkez Bankası avansının artırılması zaruridir. Bu tedbir, esasında duraklama ile ilgili olmayıp, mahsulün satın alınmasını sağlamaya mâtuftur. Ancak, Ofisin kredisinin yemden dondurulması tehlikesi üzerinde durulmalı, Ofisin satış politikası gözden geçirilmeli ve kredinin hakikaten kısa vâdeli olması sağlanmalıdır.

2. Anadolu'daki tüccar ve sanayicilerin senetlerinin reeskonta kabulünde, bankalara kolaylık gösterilmesi ve bu senetlerin Merkez Bankasınca reeskonta tâbi tutulmasıdır. Hakikî ticarî veya sınaî muameleleri aksettirmek şartıyle, senetler için itihaz edilen karar yerindedir.

3. Bankaların mevduat karşılığında Merkez Bankasına yatırmak zorunda buldukları karşılıkları nisbetinin % 20 den % 10 a indirilmesi. Bu tedbir sayesinde bankalar, kabul edecekleri mevduatın daha büyük bir kısmını yanlarında tutabilecekler ve böylece mevduatın likiditeye kavuşacaklardır. Bu suretle kredi hacmini tahdit eden unsurlardan biri hafifletilecektir. Bu da yerinde bir karar olmakla beraber, konjonktür değiştiği takdirde, nispetin yeniden yükseltilmesi lüzumu peşinen kabul edilmelidir.

Sanayi Kongresi

Ankara'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde 15 Haziran ile 17 Haziran arasında, bir Sanayi Kongresi yapılmıştır. Bu Kongre dört teşkilât tarafından tertip edilmişti: Sanayi Bakanlığı, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği, Makine Mühendisleri Odası. Toplantıya memleketin muhtelif illerinden 200 - 300 kişi davet edilmiştir. Çeşitli zaviyelerden sanayii ilgilendiren konular üzerinde konferanslar tertip edilmiş, her konferanstan sonra konu hakkında söz almak isteyenlere beşer dakikalık konuşma müddeti tanınmış ve ileri sürülen noktaların cevaplandırılması tebliğ sahibinden istenmiştir. Kongrede okunan tebliğler, plânda sanayiinin yeri, sanayide ilim ve tekniğin yeri, sermaye ve kredi durumu, vergi mevzuatının ve vergi haricindeki mevzuatın sanayi üzerinde tesirleri, yabancı sermaye, dış iktisadî münasebetler ve sanayi gibi konuları ihtiva ediyordu.

Sanayi gibi hayati bir konuda tartışma ve fikir teatisinin faydası büyüktür. Başkalarının nasıl düşündüğünü öğrenmek suretiyle kendi düşüncelerimize istikamet verebilir, icabında bunları düzeltebiliriz. Bu itibarla, her toplantının faydası olduğu muhakkaktır, ve son Sanayi Kongresi de bu bakımdan faydalı olmuştur. Ancak, bu gibi toplantılardan sağlanan faydayı azamileştirmeye gayret etmeliyiz. Bunun şartı da, toplantının usul ve gayesini sarahaten tâyin etmek, toplantıyı buna göre yürütmek, davet edilecekleri buna göre tespit etmektir.

Genel olarak, sanayi mevzuunda farklı mahiyette iki nevi toplantı tertip edilebilir: Evvelâ, sanayi ve sanayileşme hakkında, daha ziyade akademik mahiyette, seminer mahiyetinde toplantılar tertip edilebilir. Toplantının seminer mahiyetinde olması, muhakkak tebliğlerin Üniversiteler veya mühendisler tarafından kaleme alınmasını icabettirmemekle beraber akademik seviyenin tutturulması şayanı temenni olur. Toplantıya iştirâk edenlerin, nazariye ve tatbikat sahâlarından seçilmesi mümkündür, fakat genel görüş sahibi sanayiciler tercihan davet edilmelidir. Tebliğler hakkında uzun boylu tartışmalar yapabilmek imkânı tanınmalıdır. Bunun için, seminere iştirâk edecek olanlar iyi seçilmeli ve mahdut sayıda kalmalıdır. Bir seminerde faydalı netice alabilmek için üyelerin adedi 30 - 40'ı geçmemelidir.

Saniyen, sanayii daha ziyade tatbikat yönünden ilgilendiren meselelerin tartışıldığı ve tatbikat içinde bulunan sanayicilerin geniş ölçüde iştirâk ettikleri Kongreler tertip edilebilir. Kongrenin maksadı, sanayicilerin, karşılaştıkları başlıca problemleri hükûmete ve yetkili makamlara duyurmak, bunları uygun tedbirlere alma-ya sevk etmek olur. Bu maksatla tertip edilecek bir kongrenin kompozisyonu ve çalışma tarzı, bir seminerden elbete farklı olur. Başlıca mevzulara göre komisyonlar seçilir, evvelce tâyin edilecek raportörler kendilerine ait meseleleri ortaya koyarlar, komisyon bunları tartışır ve karar ittihaz edilmesi için Kongreye sunar.

Bu iki nevi toplantıyı ayırt etmekte büyük fayda vardır. Gayeleri ve çalışma tarzları itibariyle bunların arasında önemli farklar vardır. Hem kongre tarzındaki toplantılara, hem seminer tarzındaki toplantılara ihtiyaç vardır. Maalesef son Sanayi Kongresinde bu iki tip toplantı mecz edilmeğe çalışılmış, kongre havasını andıran kalabalık bir sanayici kütlesi delege olarak davet edilmiş, fakat diğer taraftan tebliğlerde daha ziyade akademik mevzular ele alınmış ve müzakere tarzı bir seminerinkine yakın tutulmuştur. Kongrenin başlıca zayıf noktası bu olmuştur. Bursa Sanayi Odası Başkanı, bu meseleyi ortaya atarak, toplantının bir Kongre mi, yoksa bir seminer mi olduğunu sorması isabetli olmuştur. Tertip heyeti bu suali tatminkâr bir şekilde cevaplandıramamıştır.

Tebliğlere gelince, bunlar arasında kompozisyon ve seviye itibariyle büyük farklar göze çarpmakta idi. Ortada, aşağı yukarı malûm olan mevzuları tophiyarak yeniden ifade eden tebliğler vardı; bunların arasında Ziya Müezzinoğlu'nun, Şahin Coşkun'un ve Memduh Aytür'ün tebliğleri yer alıyordu. Diğer taraftan yeni görüşler getiren ve düşünceleri tahrik eden tebliğler vardı; Bülent Yazıcı, Orhan Dikmen ve Hulki Alışbah'ın tebliğleri bu meyanda idi. Nihayet Doçent Oran Işık'ın ve Prof. Fethi Çelikbaş'ın tebliğleri muhteva ve seviye itibariyle kuvvetli sayılamıyacak tebliğler meyanında yer alıyordu.

Temenni ederiz ki bundan sonraki toplantılar, nihai gaye gözönünde tutularak hazırlansın. Böylece sanayinin gelişmesi ile ilgili nazari ve tatbiki meseleler daha sarîh olarak ortaya çıkabilir. Kongre gündeminde bulunmayan mühim bir konu da karma ekonomi çerçevesi içinde sanayileşme konusu idi. Özel ve resmî sektörlerden seçilecek nazariyeciler ve tatbikatçıların bu konuyu tartışacakları bir toplantının tertibi ayrıca şayanı temennidir.

Bankalarımızın Durumu

1950 senesinden sonra, bir taraftan memleket ekonomisinin genişlemesinin, diğer taraftan başvurulan para ve kredi enflasyonunun tesirleri altında, Türkiye'de bankacılık sahasında, hem bankalar ve şubelerinin adedi bakımından, hem mevduat ve kredi hareketleri bakımından çok hızlı, hattâ fazla hızlı bir gelişme olduğu malûmdur. Fazla hızlı diyoruz, çünkü bu gelişme kontrol ve murakabe altında tutulmadığından zaman zaman tehlikeli safhalar arzemiş, yüksek kâr saiki ile spekülâtif maksatlarla banka'lar kurulmuş, acele kurulan bazı bankaların sevkü idare kadrosu ve personeli kifayetsiz olmamış, vergi muafiyeti ve ikramiyeler sistemi neticesinde şube ve ajanslar adedinde lüzumundan çok sür'atli bir genişleme olmuştu.

Para ve kredi alış - veriş yapan müesseseler olarak bankalar ekonominin en kritik ve nazik bir sektöründe faaliyetette bulunan müesseselerdir. Bunların, bankacılık kaidelerinden ayrılmadan sağlam bir şekilde işletilmeleri, halka güven telkin etmeleri, iktisadî kalkınmanın ve para ekonomisinin kat'i birer zaruretidir. Bu hedefle, 1956 senesinde Bankalar Kanunu kabul edilmiş, Bankaların faaliyeti için asgari şartlar konulmuş, Bankalar Maliye Vekâletinin murakabesine tâbi tutulmuştu.

Ancak, Türkiye'de bankacılık sisteminin gelişmesi icabeden istikamet hakkında genel ve toplu bir görüşün mevcut olmaması ve Maliyenin murakabesinin şekli kalmaması neticesinde, bazı bankaların buhrana uğraması önlenememiştir. 1960 ihtilâlden sonra, birkaç yıldır sun'î şekilde ayakta tutulan bazı bankaların (Tutum Bankası, Doğu Bank ve Birleşik Tasarruf Bankası) tasfiyesi cihetine gidilmek mecburiyeti baş göstermiş, o sırada kabul edilen 153 No.lu Kanuna göre, Maliye, bu bankaların mevduatını ve sair bazı taahhütlerini taahhüt ederek tasfiyesine karar vermişti. Buna paralel olarak, tek başına faaliyetlerine devam imkânını bulamayan bazı bankalar (Ekspres Bank ve Buğday Bankası) füzyon yolunu tutmuşlar ve birleşmişlerdi.

Bu gelişmeleri, Hazineye, diğer bankalara ve millet ekonomisine çok pahalıya malolsa bile, salâha ve sıhate doğru adımlar olarak telâkki etmek mümkün idi.

Bununla beraber, bu gelişmeden sonra bankacılık sistemimizin tamamen sağlam bir bünyeye kavuştuğu ve banka işlerimizin, kaidelere uygun olarak yürütülmeğe başladığını iddia etmek mümkün müdür?

Maziden kalma bazı zaafın devam ettiğini ve bankaların çalıştığı kredi ortamının henüz normal bir ortam olmadığını kaydetmek zorundayız.

Üzerinde durulacak noktalar meyanında şunlar vardır:

Memlekette banka kurmak iptilâsının hâkim olduğu günlerde, bazı müesseselerin aslı fonksiyonlarının yanında bir de ticarî bankacılık faaliyetlerine girişmişlerdi. Kanaatimizce, bankacılık ihtisas ve tecrübeye dayanan ve müstakilen yürütülmesi icabeden bir faaliyet koludur. Aslı fonksiyonları bankacılık dışında olan devlet teşekkül veya teşebbüslerinin ticarî bankacılıkla uğraşmaları, mevduat kabul etmeleri ve kredi dağıtmaları mahzurludur.

Bu mahzur, banka ismini taşımakla beraber, esasında imalât veya madencilik sahalarında işletme ve müesseseleri sevk-ü idare eden holdingler mahiyetinde olan Sümerbank ve Etibank için mevcuttur. Bu teşekküllerin ticarî bankacılığa elde edecekleri kaynakların acmi, ticarî bankacılık uğrunda yaptıkları masraflara kıyasen tatminkâr olmadığı gibi, bu teşekküllerin aynı zamanda, birbirleriyle irtibatlı olmayan çeşitli faaliyetlerde bulunmaları mahzurludur. Etibank ve Sümerbank için mevcut olan mahzurlar fazlasıyla Denizbank ve Raybank için mevcuttur. Vapur işlet-

mecilliği ile bankacılık faaliyetlerinin, Demiryolları ile, bankacılık faaliyetlerini nasıl bağdaşacağı anlaşılabilir. Bu gibi faaliyetler bankacılıktan tamamen farklıdır. Birleştirilmelerindeki mahzur son Raybank misalinde görülmüştür.

Raybank'in tasfiyesine gidilmekte geç kalınmıştır. Maliye Vekâleti çok daha evvel müdahale etmeli ve zararları asgariye indirerek, Bankanın tasfiyesi cihetine gitmeliydi.

Diğer taraftan, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, memlekete kredi ortamı henüz

normal değildir. Serbest piyasada faiz hadleri, kanunî hadlerin çok üstündedir ve itibar sahibi bankaların çok üstündedir, bazı bankaların bu durumdan, şu veya bu şekilde, istifade etmeleri bilinmektedir. Bazı bankaların spekülâtif plâsmanlara da giriştiği anlaşılmaktadır.

Yanlış yollara ve usullere başvurmuş olan bankaları himaye etmek uzun vadede netice vermiyecektir. Maliye Vekâletinin ön plânda tutması gereken hedef, hey'eti umumiyesiyle bankacılık sistemimizin sağlamlığını temin etmektir.

Goldwater'in en avantajlı durumu devamlı ve plânlı bir gayret sonunda parti teşkilâtına iyice nüfuz etmiş olmasıdır. Goldwater'in faydalandığı diğer bir gelişme de, her iki partideki, ırk tefrikini ortadan kaldırmaya çalışan liberallerin gayretlerine karşı bir reaksiyon olarak muhafazakâr sayısında küçümsenemeyecek artıştır.

Goldwater'ı bazı çevrelerde popüler yapan diğer bir husus Güney-Doğu Asya'da mağlûbiyetin eşliğinde bulunan ürkek Amerikan dış politikasını insafsızca tenkid etmesi ve bazı zecri hâl tarzları tavsiye etmesidir. Tavsiyeleri arasında Kuzey Vietnam'a karşı askerî tedbirler alınması ve Vietkong gerillalarına karşı küçük çaplı atom silâhlarının kullanılması vardır. Senatör beyaz renk olsun, sarı olsun bütün komünistlere karşı güphecidir ve barış içinde beraber yaşama politikasının bir hayal olduğunu iddia etmektedir. Goldwater'in emekli bir hava generali olması, cesareti, dobra dobra konuşması ve sportmenliği halk kütlelerini cezbeden diğer vasıflarıdır.

Amerikan politik hayatının paradoksal bir tarafı da zaman zaman basının hiç tutmadığı bazı şahsiyetlerin büyük bir başarı sağlayabilmeleridir. İşte Goldwater böyle bir liderdir. Başta New York Times ve Herald Tribune olmak üzere Senatörün aylardır basın tarafından hırpalanması başarısını asla gölgelememiştir. İşin en garip tarafı kendisine en fazla hücum edenlerin de muhafazakâr tanınan gazeteler olmasıdır.

Walter Lippmann son makalelerinden birinde Goldwater'in gerçekte Cumhuriyetçi sayılamayacağını, fakat bu partiyi bir âlet olarak kullanmayı becerdiğini yazmakta ve Eisenhower'ı, Partinin Goldwater tarafından ele geçirilmesine seyirci kalmakla itham etmektedir.

Kongre'de Cumhuriyetçi Parti mensuplarının büyük bir kısmı Goldwater'in fikirlerine muhaliftirler ve Senatörün Başkan adayı olarak seçime katılması hâlinde kendi seçilme şanslarının zayıflayacağını düşünmektedirler. Buna rağmen topyekûn olarak Goldwater'in karşısına çıkma cesaretini gösterememişlerdir.

Cumhuriyetçi Partinin bu hiç de sıhatli olmayan gidişine mukabil Demokrat Parti rakipsiz aday olan Başkan Johnson'un liderliğinde kendi kongresini beklemektedir. Bu Partinin yegâne problemi bir Başkan Yardımcısı adayı tesbitinden ibarettir. O da muhtemelen Başkan Johnson tarafından fazla tartışmalara sebep olmadan kolayca halledilecektir. Bir ara Robert Kennedy'nin ismi, Başkan Yardımcısı adayı olarak ortaya atılmışsa da siyah-beyaz mücadelesinde fazla entegrasyonist olması Güney Eyaletlerinde pek az oy topluyacağı itirazına yol açmış ve aynı zamanda Başkan Johnson'un çalışma tarzına ayak uyduramamış olduğu iddia edilmiştir. Şimdi bazı Amerikan gazetelerine bakılırsa Millî Savunma Bakanı Mac Namara Johnson'un en çok takdir ettiği bir kimse olarak Başkan Yardımcılığı adayları listesinin başında bulunmaktadır. Kendisinin vaktiyle Cumhuriyetçi Partiyeye kayıtlı bulunduğu bilinmekle beraber Mac Namara şimdiye kadar asla politikaya girmemiş ve bir iş adamı

İncelemeler

Goldwater'in Başkanlık Şansı

Yaşar KARAYALÇIN

İki sene önce Senatör Barry Goldwater'in Cumhuriyetçi Partinin kuvvetli Başkan adayı olarak ortaya çıkacağı iddiasını pek az kimse ciddiye alırdı. Fakat Amerika'nın iç ve dış politikasında süratle değişen şartlar Senatörü bu mertebeye yükseltivermiştir.

Arizona Eyaleti Senatörü ötedenberi Cumhuriyetçi Partinin müfrit muhafazakâr kanadının lideri olarak dış politikada Komünizm Dünyasına karşı haşın davranmayı tavsiye etmiş, iç politika da ise ırk tefrikini Amerika için kaçınılmaz bir hayat tarzı olarak gören Güneyli beyazların ve Batı eyaletlerindeki muhafazakâr Amerikalıların görüşlerine tercüman olmuştur. Senatör Kongre'de azınlığı teşkil eden bir grupun içinde Nükleer Denemeleri Durdurma Andlaşması, Ticareti Geliştirme ve Vergi İndirimi gibi kanun tasarılarına menfi oy kullanarak daima liberal ve enternasyonalist bir politikaya karşı cephe almıştır. Bütün bunlara rağmen Goldwater 13 Temmuz'da, San Francisco'da, Cumhuriyetçi Partinin Başkan adayını seçecek 1308 delegenin daha şimdiden 700 kadarının oyunu veya oy vâdini elde edebilmiştir.

Eisenhower'in partinin liderliği vazifesini ihmal etmesi ve Başkanlık adaylığı hususunda bir tercih yapmaktan kaçınması bu partiyi çok başlı bir yaratık haline sokmuş ve neticede müfrit elemanların teşkilâtı ele geçirmelerine zemin hazırlanmıştır.

1960 senesinde Başkanlık ve 1962'de de California Valiliği seçimlerinde yenilgiye uğrayan Nixon kıyıda fırsat kollamayı tercih etmiş, Romney ve Scranton gibi temayüz etmiş valiler ise Başkan Johnson'a karşı seçilme şanslarını yeterli görmiyerek kendilerini 1968 seçimlerine saklamaya karar vermişlerdir. Böylece meydan Cumhuriyetçi Parti içinde Senatör Goldwater ile New York Valisi Rockefeller'e kalmıştır.

Karısını boşayan politikacılara karşı aller-

jisi olan Amerikan halkı son kampanyası esnasında milyonlar sarfetmiş olmasına rağmen Rockefeller'i Goldwater'e tercih etmemiştir. New York Valisinin yarışı terketmesi ve «Goldwater'ı Durduralım» kampanyasının netice vermemesi Cumhuriyetçi Parti içinde Liberal ve Mutediller arasında bir panik havası yaratmış ve bu, Pennsylvania Valisi William Scranton'u geç de kalmış olsa — adaylık için şansını denemeye teşvik etmiştir.

Genç, aristokrat ve milyoner olan Vali Scranton'da geçmiş başarıları ve liberal tutumu ile Cumhuriyetçi Parti içinde Lincoln an'anesini tekrar canlandıracak bir liderlik havası sezilmektedir. Halen Scranton 120 kadar delegenin oyuna sahiptir ve Rockefeller de 123 delegesiyle derhal kendisini destekliyeceğini ilân etmiştir. Güney Vietnam'daki Büyük Elçilik vazifesinden istifa eden Cabot Lodge 43 delegesiyle Scranton'un emrine âmade olduğunu bildirmiştir. Bu mütevazı rakamların iki hafta içinde nasıl 655 delege oyuna yükseleceğini kimse bilmemekle beraber yarışın Scranton için tamamen ümitsiz olduğu da söylenememektedir. Bu arada Pennsylvania Valisinin Goldwater'e iyi bir Başkan Yardımcısı olabileceğini söyleyenler de vardır.

Senatör Goldwater'ı oylarıyla desteklemeyi vadeden delegelerin sayısı son AP Haber Ajansına göre 694 rakamına yükselmiş olmakla beraber Scranton taraftarlarını ümitlenmiye sevkeden, bu delegelerden ancak 230 adedinin kanunen oylarını senatör'e bağlamış olmalarıdır. Diğerleri iki hafta zarfında fikir değiştirerek Scranton'a oylarını verebilirler. Goldwater'in, Medeni Haklar Kanun tasarısına Anayasaya aykırılığı ve bir polis devleti yaratmakta olduğu gerekçesiyle — menfi oy vereceğini açıklaması aleyhde bir cereyan yaratmış ve kendisini liberal ve mutedil elemanların oylarından mahrum bırakmıştır.

olarak kendini yetiştirmiştir. Aşırı zekası ile askerî stratejiye pek kısa bir zamanda vukuf kesbeden ve savunma masraflarını yüksek rütbeli subayların itirazlarına rağmen «maliyet - müesseriye» formülü ile kısmaya muvaffak olan Mac Namara'nın teknokrat hüviyetiyle politikada ne derece başarı sağlayabileceğini zaman gösterecektir.

Son Gallup anketine göre Amerikan halkının % 74'ü Başkan Johnson'a güvenini bildirmiştir. Cumhuriyetçiler arasında bu güven nisbeti % 62 gibi gayet yüksek bir rakamdır. Unutmamak icabeder ki Başkanlık makamının geniş selâhiyetlerinin verdiği imkânlar ve Beyaz Saray'ın «Public Relations» mekanizması Başkanı en kısa zamanda pek popüler ve rakiplerine karşı çok avantajlı bir duruma sokmakta-

dır. Esasen bu sebeptendir ki iki devre Başkan seçilme adeta bir teamül hâline gelmek üzeredir.

Dış politikada pasif ve kararsız tutumuna karşılık Başkan Johnson iç politikada maharetini göstermiş ve Kongre ile oldukça verimli bir işbirliği yapabilmıştır.

Bütün bu çeşitli faktörlerin ışığı altında Senatör Goldwater'ın Cumhuriyetçi Parti Başkan adayı olma şansı kuvvetli ve fakat Kasım ayında Başkan seçilmesi zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir. Cumhuriyetçi Parti liderleri ve teşkilâtı tarafından işlenmekte olan bir hata neticesi öne geçen Goldwater'ın topyekûn Amerikan halkı tarafından tasvip görmesi beklenebilir; meğer ki bu milletin hayatında geriye doğru bir dönüş vukua gelmiş olsun.

Fener - Rum Patrikhanesi

Mustafa E. ELÖVE

I. Genel olarak, Fatih'in İstanbul'un fethini müteakib birçok cemaatlere ve bu arada Rum Ortodoks cemaatine de kendi din ve âyinlerini serbestçe yönetme ve bu serbesti içerisinde dinin gereklerini yerine getirme hakkının tanınmış olduğu bilinmektedir. (Teferuat için bakınız: Eremya Çelebi Kömürçüyan: İstanbul Tarihi, İstanbul 1952, s. 166-167; Etüdümüz: Türkiye'de Din İmtiyazları. Ankara Hukuk Fakültesi Mecmuası, s. X, No. 3-4, s. 342 ve müt. sahifeler ve bu etüdümüzde zikrolunan eserler). Bu serbesti yönünden cemaatlerin devletçe hiçbir zorluğa uğramadıkları hattâ ayrıca bazı müsaadelerle bile nâil kıldıklarını muhtelif tarihler yazmışlardır. Gerçek olan ve çekişme konusu olmayan husus, başlangıçta İstanbul'un fethi sırasında diğer cemaatler gibi Rum cemaatine tanınmış olan müsaadenin dinî olmaktan başka hiçbir özellik taşımasıdır. Şüphesiz içtimâî ve tarihî vâkıa, islâm unsuru yanında gayrimüslimlerin de birlikte yaşamak hakkının, bahusus bunların aynen kendi dinî özelliklerini muhafaza suretiyle idame-i hayat eylemelerinin kabulünü gerektirmiştir. Binaenaleyh her dinin icray-ı ibadet ciheti birçok nasın mahall-i muayyeninde içtimalarını ve bir cemiyet-i müttahide teşkil eylemelerini mucib olduğundan her devletçe maruf ve gayrimaruf mezahib erbabı için icray-ı ibadat-ı müştereke maddesinin usule rap-tı ve «gerek bizde ve gerek umum memalik-i mütemeddinede serbesti-i

edyanın bu ciheti icab-ı hal ve zamana ve içtimaat-ı umumiye hakkındaki kavenin bu âdat-ı memlekete göre usul ve nizama raptedilmesi tabii görülmüş» bu suretle «her memleket edyan ve mezahibi hakkında esas-ı mahsusa vaz ve ona» uymak mecburiyetini duymuştur (1). Demek oluyor ki, bu oluşun hukukan değerlendirilmesi, kılıklandırılması, bir nizam unsuru haline getirilmesi bir zaruretin ifadesi olmuştur. Buna terettüb eden hükümler bizde «imtiyazat-ı Mezhebiye» olarak anılmışlardır. Şu halde kısaca İmtiyazat-ı Mezhebiye nedir? Yani İmtiyazat-ı Mezhebiye islâm unsuru üzerine diğer unsurları çıkartacak, onlara farklı bir mevki tanıyacak, nihayet bir farklılaşmaya delâlet etmesi gerekecek bir mefhum mudur? Burada ana düşünceyi gözönünde bulundurmaya gereklidir. Fatih, cemaatlere din ve vicdan özgürlüğünü tanıırken kendi usullerince din ve âyinlerinin serbestçe icra edebilmeleri, dinin serbestçe icrası sırasında kimsenin kendilerine dokunamayacağı esasını koymuştur. Bu yönden cemaatlerin yekdiğerine herhangi bir üstünlüğü yoktur. Islâm cemaati için dahi bu böyledir. Fakat islâm cemaati için böyle bir bildirimle ayrıca ihtiyaç görülmemiştir. Zannımızca ortada bir imtiyazı gerektirecek bir durum ve ayrıcalık da bahis konusu olamaz. Dinin serbetçe icrası bütün cemaatler için müşterek bir esas olduğundan bir imtiyazdan bahsedilmesi yerinde değildir. Bu itibarla «imtiyazat-ı Mezhebiye» tâbiri-

nin kullanılmasını haklı bulmamaktayız. Birinci Dünya Savaşından önce Kilise nüfus kayıtları gözönünde bulundurulacak yapılan kıyaslamada gayrimüslimlerin Anadolu'da umum müslümanların tarkiben ancak yüzde kırkına yaklaşıp olduğu tesbit olunmuştur. Gerçekten bu azınlıklar, din, dil ve kilise bütünlüklerini aynen muhafaza etmişlerdir. Rum Patrikhanesi ve cemaati de tarihin içerisinde böylece gelmiştir. Falih Rıfık Atay'a göre «Yeni Türkiye'nin kuruluş yıllarındaki hristiyanlıktan Türkiye, bir taassub faciası değildi. Dinleri, dilleri ve kiliseleri ile ortaçağdan yirminci asra kadar Türklerle beraber yaşayarak gelen Hristiyanlığı tasfiye etmek. Düvel-i muazzama vâsiliği altındaki kapitülasyonlu Türkiye'nin haddi mi idi?» (2). Fakat önemli olan husus, Türkiye'nin ve Türklerin hiç bir vakit, Hristiyanlığın tasfiyesini düşünmemiş olmaları, engin bir tesamüh duy-gusu altında hareket etmiş olmalarıdır. Bu cihet ayrıca, tarihen de sâbittir.

II. 1856 tarihli Islahat fermanı dinin icrasına ilişkin hükümleri genişletmiştir. Ezcümle, bununla imparatorluk-taki hristiyan vesair gayrimüslim tebaaya ve onların cemaatlerine verilen müsaadeler, aynen ipka olunmuş. Fatih zamanında verilen müsaadelerin patrikhanelerde teşkil olunacak meclislerde müzakeresi ile hal ve zamanın icaplarına uydurulması kabul edilmiş, patriklerin seçim usulleri ıslah ve kaydı hayat suretiyle nasb ve tâyinleri sağlanmış, vazifeye başlama yemini etmeleri kararlaştırılmış, patriklere bir gelir tahsis edilmiş, diğer ruhanî makamları teşkil edenlere maaşlar bağlanmış (3), âyinlerin yapılmasına mahsus binalarla mektep, hastahane, mezarlık vesairenin heyeti asliyeleri üzere tamir ve termimine ses çıkarılmaya-cağı, Babâlice çıkacak iradeye intizar etmek suretiyle bunların yeniden inşasına müsaade olunmuş, her cemaatin din ve âyinini serbestçe icra edip bunu icradan men olunmayacakları, bu sebeple eza görmeyecekleri kabul edilmiş, şahitlerin mahkemelerde kendi âyin ve mezhepleri üzere yemin etmeleri, müslüman olmayanların miras hukukundan doğan meselelerinin çözümü için mensup oldukları dinî teşekküllere yetki tanınmıştır. Cemaatlerin kendi din ve âyinlerini serbestçe icra etmek hususundaki pozitif hukuk kuralını, 1876 tarihli Kanunu Esasinin Teb'ay-ı Devlet-i Osmaniye'nin Hukuk-u Umumiyesi başlığını taşıyan ikinci faslın 11 inç

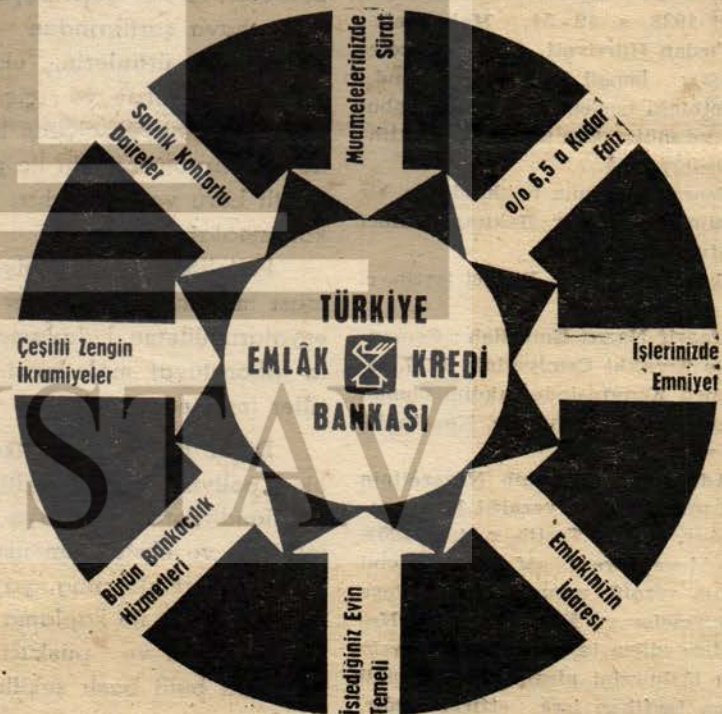
maddesinde tesbit etmekteyiz: «Devlet-i Osmaniyenin dini, din-i islâmdır. Bu esası vikaye ile beraber asayiş-i halkı ve adab-ı umumiyeyi ihlâl etmemek şartı ile Memalik-i Osmaniyede maruf olan bilcümle edyanın serbesti-i icrası ve cemaat-i muhtelifeye verilmiş olan imtiyazat-ı mezhebiyenin kemakân cereyanı devletin taht-ı himayesinde» (5). 1908 senesinde yürürlüğe girdiği kabul edilen Anayasa'nın bu hükmünde bir değişiklik olmamıştır. İttihad ve Terakki Fırkası da siyasî programında aynı esası «tekid ve teyid» etmiştir (6). Cemaatlerle Babıâli arasındaki mezahib işleri 1295 tarihli bir nizamname ile Adliye Nezaretine verilmiş, bu suretle Adliye ve Mezahib Nezareti cemaatlerle Hükûmet arasındaki mukarreratın (yazışmaların) tanzimi vazifesini de yüklenmiştir (7). Devletçe de cemaatlerin bir dinî birlik olarak tanınmış olduğu ve kendilerine gerekli önemin de gösterilmiş olduğu aşikârdır.

III. Rum Patrikhanesi dinî bir teşekkül olup, Rum cemaatini, Ortodoks Rum cemaatini temsil ettiği kabul edilmektedir. Çünkü ayrıca Katolik Rumlar ve Türk Ortodokslar da mevcut olup, ayrıca teşkilâtlanmışlardır. Ortodoks Rum Patrikhanesine bidayette dinin icrasını, gerektiği şekilde ve serbestçe yerine getirme izinin bilhassa bu sınırı aşığı, yâni dinin icrası dışında başka işlerle meşgul olduğu ileri sürülmüştür (8). İkinci Meşrutiyette Rum cemaatinin haiz olduğu imtiyazlara riayet ve Kanun-u Esasının 11 inci maddesi ele alınmış ve bu uzun münakaşalara sebep olmuştur (9). Hattâ, açıkça Rumca intişar eden *Neologos* gazetesi: «İmtiyazat-ı mezhebiyenin münhasıran mezhep dairesinde kaldığını zanneden Türk hemşehrilerimize beyan ederiz ki bu babta aldaniyorlar. İslâm memleketlerinde makam-ı hristiyanların hukuk-u mezhebiyeleri din farkından naşi hukuku âileyi ve terbiye ve maarif cihetini de ihtiva eder» demekte *Prodromos* gazetesi de o zamanki Rum patriğinin bu konudaki sözlerini nakletmektedir. Patrik efendiye göre: «Patrikhane tarihin mevduatı milliyeye ve mezhebiyesini asırlardan beri mevcut ve meşru ve hali hazırı gözü önünden ayırmayarak ve Memaliki Osmaniyedeki mevcudiyeti milliyemizi ve binâenaleyh istiklâli maarifimizi tedvir eden hususatın bir noktasının bile tadilini hiç bir vakit kabul etmeyecektir. Diğer unsurların ne yapacaklarını bilmiyorum. Bize gelince, biz hiç bir tadil ka-

bul etmiyeceğiz.». La Turquie gazetesi- nin 11 Haziran 1909 tarihinde Fener Rum Patrikhanesinde yapılan bir toplantı sebebiyle almış olduğu kararları nakleden satırları da ilgi çekicidir. Burada şişirilmiş ve çok genişletilmiş bir imtiyazat görüşüne yer verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun uğramış olduğu son bozgunlar ve bunca uğramış olduğu felâketleri bilfiil bilenler, Patrikhanenin iştirak ettiği bazı vâkıaları nakletmişler ve muzir faaliyetlerini belirtmişlerdir. İmparatorluğun son devrinde nihayet dinî bir teşekkül olan Patrikhanenin dünya işlerine el atması ismini siyasî işlerde dolandırması, nihayet devlet içinde devlet hüviyetini kazanmak istemesi ve böyle bir çalışma göstermiş olması, yeni Türkiye'nin kuruluşunda, kangren hâline gelmiş bu müessesenin Türk milletinin sinasından sökülüp atılması görüşünü getirmiştir. Yunanlıların İzmir'e çıkmasından sonra Patrikhanenin tamamen cismanî ve mezhep işlerine ilişkin bulunmayan açık seçik faaliyetleri bütün dünya kamu oyu önünde cereyan etmiş ve Lozan Konferansında Patrikhanenin Türkiye'de kalması için Türk delegasyonunun vicdanî ve hayırhah hislerine müracaat olunmuştur.

IV. Gerçekten, Lozan Konferansına ait müzakereler sırasında «Türk heyeti İstanbul Rum Patrikhanesinin ilga veya nakledilmesini» istemişler, bu yüzden müzakerelerin akamete uğraması tehlikesi başgöstermişti. Lord Kürzon'a göre, eğer Patrikhanenin bir tah-

rik göbeği olduğu iddiası doğru ise bu patrikhanenin siyasî imtiyazlarını değiştirmek ve kaldırmak için sebep olabilir. Amma patriğin ruhanî ve kiliseye ait imtiyazlarını kaldırmaya sebep olmaz. Eğer din ve kilise salâhiyetleri yok olursa medeniyet dünyasının vicdanı kanar.» neticeten, Patrikhane, İstanbul'da dinî bir müessese şeklinde kalsın (10). *Venizelos* ise: Türk'lere göre cemaatlere verilen imtiyazlar, dinî bir mutlak idare olan Osmanlı İmparatorluğunun siyasî vaziyeti icabı idi. Din ile devlet ayrıldıktan sonra din reislerinin de dinî sıfattan başka imtiyazları kalmaz. Ruhanî reisler, cemaatlerin devlet önünde resmî mümessili ve hükûmet kararlarının bir vasıtası idi. Bundan böyle, okuma ve hayır müesseselerinde ve bütün cismanî müesseselerde hükûmet münasebetleri bu müesseselerle doğrudan doğruya olacaktır. Din adamlarının sırf din işlerine bakması daha iyi olacaktır.» düşüncesini izhar etmiştir. Bu suretle Patrikhanenin «siyasî ve idarî mahiyette olan işlerle bundan böyle uğraşmayıp» yalnız dinî meseleler çevresinde kalacağı yolundaki sözler senet ittihaz edilerek kalmaması kabul edilmiş ve evvelki tekliften vazgeçilmiştir (11). Böylece modern Türk toplumu içerisinde Rum ortodoksların dinî mümessili olarak ve sadece dinî olması kaydı ile Patrikhanenin vazife görmesine müsaade edilmiştir. Lozan Muchedenamesinin ekalliyetlerin himayesine ilişkin üçüncü faslında azanlık olarak kendilerine tanın-

miş olan din ve mezhebin icaplarını serbestçe yerine getirmek ve bundan yararlanma hakkının verilmiş olduğuna tesbit etmekteyiz. Bu ise imtiyaz değildir.

Dini teşekküllerin dini vazifeleri yanında, dini olmayan bahusus fiilî politika meseleleri ile uğraşmaya kalkışmalarını dinsiz anlamına gelmeyen lâik devlet düzeninin de amacına ve bu teşekküllerin mahiyetlerine aykırı sayılmaktadır. Bu hareket tarzı kendilerinin, bu yüzden dinsiz sayılmalarını icabet-tirmese bile şüphe yok kendilerine duyulan ihtiram duygusunun ve saygı hissini rencide edilmiş olmasına yol açmış, temsilcisi oldukları dinin geniş halk kütleleri üzerindeki manevî nüfuz ve tesirliliğini azaltmış buldukları bir gerçektir. Münhasıran dini temsil etmek ve din vazifelerini yerine getirme durumunda olan müesseselerin bu türden faaliyetleri bizzat dinin tahribine yol açmaktadır. Vatandaş olarak herhangi bir kişinin dilediği bir din seçmek ve gereklerini yerine getirmek tabii bir hakkıdır. Ancak bunların, ek-serisi cahil bir takım insanlar üzerinde din kisvesi altında siyaset yapmaları, onları bir takım mevhum menfaatler uğruna maceralara sürüklemeleri, işgal etmeleri açık bir suçtur.

(1) Bakınız : İbrahim Hakkı; Hukuk-u İdare. İstanbul 1312, s. 293.

(2) Falih Rıfki Atay : Çankaya. Cilt II., s. 417-418.

(3) Bk. Esat Uras : Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi. Ankara 1950. s. 177; Ahmet Reşit : Ekalliyetlerin Himayesi. İstanbul 1933, s. 42-54; Makalemiz : Fatih ve Vicdan Hürriyeti. (Vatan Gazetesi 31/5/1953); İsmail Hâmi Danişmend : İstanbul Fethinin medeni kıymeti. İstanbul 1953, s. 23 ve müt. : Osman Ergin : Fatih-in Hoşgörülüğü, s. 5.

(4) Sonradan bunun hakkında da bir cedvel tanzim olunmuştur. Bakınız; Birinci Tertib Düstur. c. 2,

(5) Bakınız; Düstur, Birinci tertib, c. 4, s. 4.

(6) Maarif Nazırı Emrullah : Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin 1327 senesi Dördüncü Kongresinde takdim olunan siyasi programa dair izahname. Konstantiniye 1335, s. 41.

(7) Adliye ve Mezahib Nezaretinin ve devair-i merbutesinin vezaif-i Nizamnamesi. (Düstur, Birinci Tertib, c. 4, s. 125). 15 inci maddeye göre : «Mezahib kalemi Müdiriyyetinin vezaifi, umur-u mezhebiyeye dair Patrikhaneler ve Hahamhaneden Nezarete takdim edilen takrir ve arzuhallerin muamelât-ı lâzimesini nizamât ve kavaidi mahsusasına tevfikân icra ettirmektedir. Nezaretten Patrikhanelerle Hahamhaneye ve devletçe resmen tanınmış mezahib rü-

sesasına yazılacak tezkereleri ve umur-u mezhebiyeye dair resmen ve cevaben vilâyata gönderilecek mukarreratı Nezaretten alacağı emre tevfikân yazdırmaktır.»

(8) Etüdümüz : s. 346 ve müt. sahi-feler.

(9) Hüseyin Cahit (Yalçın) : Rumların Programı (Tanin, 28 Ağustos 1324); Mektepler meselesi (Tanin 13 Ağustos 1909)

(10) H. Cemil Bilsel : Lozan, cilt 2, Ist. 1933, s. 296.

(11) Türk - Yunan ahali mübadelesi ve Patrikhane meselesi hakkında geniş bilgi için bakınız : Dr. İur. Orhan Münür (Çağıl) : Minderheiten im Osmanischen Reich und in der neuen Türkei. Inaugural-Dissertation. Köln 1937, s. 220, 221, 222, 223, 224 ve sonrası.

Türkiye'de Petrokimya Sanayii Gerçekleşme Yolunda

Hayrettin BEZMEN

(Geçen sayıdan devam)

Aromatik ekstraksiyon ünitesinde benzindeki aromatikler ekstrakte edilir, bu suretle üretilen benzol, polistiren üretiminde, etilen ile birlikte kullanılır. Aromatikçe zengin bir karışım karbon siyahı üretimine şarj olarak verilir, toluol ise olduğu gibi piyasaya sürülür.

Üretimi kararlaştırılan petrokimyasal maddelerin memleketimizdeki tabikât sahaları ise : bir plâstik ilkel maddesi olan polietilenden genel olarak ekstrüzyon metoduyla ince, devamlı geniş borular şeklinde film elde edilir. Polietilen filmi çeşitli maddelerin, bu arada geniş ölçüde sınaî, ziraî ve hayvansal ürünlerin ambalajlanmasında, kitap vs. kaplamalarında, muhafaza kaplarının imalinde, önlükler, perdeler ve her çeşit eşyanın nem ve diğer hava şartlarından korunmasında, ziraatte ürünlerin, ekili tarlaların korunması, sebze ve çiçek serlerinin yapımında büyük ölçüde kullanılır. Yine ekstrüzyon metodu ile polietilenden çeşitli boru ve hortumlar, tel ve kablo kaplamaları yapılır.

Polietilenden enjeksiyon kalıplaması metoduyla çeşitli ev ve mutfak eşyaları, üfleme kalıplaması metoduyla laboratuvar malzemesi, şişeler, variller imal edilir.

Diğer bir plâstik ilkel maddesi olan polivinil klorür çeşitli metodlarla şekillendirilerek piyasaya sürülür. Enjeksiyon ve ekstrüzyon usulleri ile kalıplama, termoforming, yayma ve daldırma usulleri ile kaplama, döküm, dairesel döküm ve püskürtme usulüyle kaplama belli başlı şekillendirme yollarıdır.

Polivinil klorür tel ve kablo kapla-

malarında çok kullanılır. Kalıplama metodunu kullanmak suretiyle boru, hortum, laboratuvar, elektrik ve sıhhi tesisat malzemeleri ve mutfak eşyası; termoforming ile sun'i deri, muşamba, ayakkabı, kaplama malzemesi, çeşitli rigid levhalar; kaplama metoduyla kumaş, kâğıt, kablo ve boru kaplamaları; dökümle oyuncak, çizme, eldiven, vs. ve püskürtme metoduyla plâstik olmayan maddelerden yapılmış cisimlerin tecridi yapılır.

Polivinil klorürün ayakkabı imalâtında kullanılması çok yaygındır, memleketimiz için büyük bir önem taşımaktadır. Halen polivinil klorürden sene-de 10 milyon çift kadar ayakkabı yapılmaktadır. Bu miktarın 1967 de 17 milyona varması beklenmektedir.

Polivinil klorürün çeşitli yerlerde kullanılmasını sağlayan belli başlı avantajları çok yüksek bükülme direnci, iyi gerilme direnci ve iyi elektriksel özellikleri ile alevle yanmamasıdır.

Yine üretimi öngörülen plâstik ilkel maddesi olan ve enjeksiyon, ekstrüzyon ve vakum pres prosesleri ile şekillendirilen polistiren, elektrik izolasyonu, koruyucu kaplar, reflektör, mutfak ve ev eşyası, tarak, radyo, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi, buz dolabı parçaları ve iç aksami, kablo ve inşaat izolasyonu ile oyuncak yapımında kullanılır.

Yukarıdaki üç tip plâstiğin her birinin kullanılmış yerine göre muhtelif tipleri vardır. Ancak uygun tipi uygun maksatla kullanmakla iyi neticeler sağlanır.

Bugün sentetik deterjanlar gerek evlerde gerekse endüstri alanında bilhassa tekstil sanayiinde geniş kullanılmaya sahaları bulmaktadır.

Piyasaya sürülecek karbon siyahı bilhassa kauçuk sanayiinde yardımcı madde olarak kullanılır. Karbon siyahı ayrıca mürekkep, boya, kâğıt, karbon kâğıdı, plâstik ve boya maddesi imalatında ve ısı izolasyonunda tatbikat sahası bulmuştur.

Sentetik elyaf ilkel maddesi olan poliakrilonitril doğrudan doğruya veya diğer sentetik ve doğal elyaflarla birlikte trikotaj ve dokuma sanayilerinin de kullanılır. Bu suretle memleketimizde yerli yapacağının kalitesinin yükselmesi sağlanmış olacaktır.

NETİCE

Özellikleri itibariyle Petrokimya Sanayii memleketimiz için kurulması fevkalâde faydalı olacak bir sanayi dalıdır. Elde edilecek ürünler derhal günlük hayatımızdaki yerlerini alacak-

lar ve yaşama seviyemizin yükselmesinde önemli rol oynayacakları gibi millî petrol sanayiimizin de gelişmesini hızlandırmış olacaklardır. Ürünler köylümüzden en büyük sanayicilerimize kadar geniş bir üretici topluluğuna hitap ederek üretim faaliyetlerimize faydalı olacaklar ve petrokimyasal maddeler günlük hayatımızda hepimiz tarafından şu veya bu şekilde kullanılacaklardır.

Türkiye Petrolleri A. O. nın mevcut projesi ancak bir başlangıçtır, bunu sentetik kauçuk, amonyak, alkol ve yeni tiplerde sentetik elyaflar gibi diğer safhalar takip edecektir. Millî petrol sanayiimizin diğer bütün dallarında olduğu gibi bu yeni petrokimya dalında da millî gücümüzle başarıya ulaşacağımıza güvenimiz tamdır.

— S O N —

Ne Diyorlar

Bugünkü Alman Politikası

Yazan: Ludwig ERHARD

Çeviren: Esin TALU

Demokrasi davasına ve anlamının kuvvetine kendimi adanmış hissediyorum. Politikam orta yol politikasından biridir. Yolumuz istikbalde de ileriye doğru gitmek te devam edecek fakat tehlikeler ile dolu olacaktır. Cesaretle olalım, vicdanımız rehberimiz olsun ve tesanüt içinde bulunalım. Memleketimizin tarihinin böylesine önemli bir devresinden sonra — ki bu devre Konrad Adenauer tarafından şekillenmiştir ve Alman milletini siyasi, iktisadi ve sosyal kaostan çıkarıp zamanımıza getiren yolu işaretlemiştir — bir Hükümet bildirisi günün ihtiyaçları ile sınırlandırılmaz. Bu vazife ve sorumluluk değişikliği sonucu tevarüs ettiğim ağır ve fakat zengin mirasın güçlüğü ve zenginliğini müdrükim ki onu korumak ve geliştirmek vazifemdir.

Bu ondört yılın gözden geçirilmesi bize, Konrad Adenauer zamanında hâkim olunmuş ve yalnız Alman milleti için değil aynı zamanda Avrupa Birliği ve Hür Dünya için de halledilmesi gereken sonuçlar gelmez önemli meselelerin bolluğuna bir başka gözle bakmak fırsatını vermektedir. Bu devre Alman milletinin tarihinde zor bir devredir.

Harbin maddî neticelerinin üstesinden gelmiş ve müreffeh bir ekonominin gelişmesi sayesinde âcil sosyal ihtiyaçları karşılamış bulunuyoruz. Memleketimizde demokratik nizam teessüs etmiş ve Federal Cumhuriyet Batı ittifakı içinde emniyet bulmuştur. Fakat milletimiz hâlen bölünmüş durumda

dir. Bir kısım hürriyetine kavuşmuş olmakla beraber diğer kısım hâlen dış kuvvetlerin esiri hâlinindedir. Avrupa birleşmesinin cesaret verici ilk çalışmalarına rağmen eser hâlen tamamlanmış değildir. Hür dünya hâlen siyasi, iktisadi ve sosyal problemlerini tatminkâr şekilde halledecek kuvvet ve bağlara sahip değildir. Bu kısa müşahede bile bize önümüzdeki meselelerin önemini göstermeğe kâfidir. Gözümüzü açmalıyız. Yalnız Federal Cumhuriyet değil, fakat bütün dünya harb-sonu devresinden henüz çıkmaktadır. Milletler hareket hâlinindedir ve hâlen gemimizi salâha çıkarmak üzere zaman dalgasına hâkim değiliz.

Harpten sonra Alman milletinin bütün yapıcı gücü ekonomisini düzenlemeğe hasredilmiştir. Liberal politikamız sayesinde nüfusun bütün kısımları kendi faaliyet ve gelişmeleri için imkân bulmuşlardır. İktisadi rekabet çalışma gücünü kuvvetlendirmiştir. Bu sayede Federal Cumhuriyet bugünkü dünyanın en güçlü iktisadi kuvvetlerinden biri hâline gelmiştir. Bu kuvvet sadece endüstriyel potansiyelden, zirai istihalden, mesleki faaliyetlerden, müteşebbislerin, işçilerin ve memurların kabiliyetlerinden doğmamakta fakat aynı zamanda ilim ve araştırma sahasındaki çalışmalarımızdan da neşet etmektedir.

BERLİN : Yeni Federal Hükümet, Doğu ve Batı arasındaki münasebetlerin değişiklikler arzettiği bir sırada vazifeyi devralmıştır. Alman problemi hâlen halledil-

memiş ve Berlin'in hür ve serbest kısmı hâlen şehrin diğer parçasından kopmuş olmanın ıstırapı içindedir. Buna rağmen Federal Hükümet Amerika ile Sovyet Rusya arasındaki müzakerelerin faydalı olabileceğine inanmaktadır.

Federal Hükümet mükereren ve heyecanlı silâhsızlanma taraftarı olmuştur. Bu yeni bir harbin önlenmesinde en emin yol olarak görülmektedir. Fakat böylesine bir genel, tam ve kontrollü silâhsızlanmaya ancak adım adım erişilebileceğini müdrük olduğumuza göre, menfaatlerimiz bizi dünya çapında kısmi tedbirlere iştirak etmeği icbar etmektedir. Ancak bu türlü tedbirlerin Doğu ve Batı arasındaki kuvvet muvazenesini bizim aleyhimize değiştirmemesinin ve bize karşı bir tefrik sonucu getirmemesinin sağlanması şarttır.

Halledilmiş Alman problemine dünyanın dikkatini çekmek vazifemizdir. Federal Hükümet, Doğu ile Batı arasındaki müzakerelerdeki her fırsatın Alman problemini halledecek istikamette kullanılmasını talep eder. Şurası bilinmelidir ki Alman problemi dünyadaki gerginliğin başlıca sebeplerinden biridir ve mesele halledilmedikçe bu gerginliklerin gevşemesini bekleyemeyiz.

Bize memleketimizin bölünmüş olmasının kabul edilmesi gereken bir «gerçek» olduğu söylendi. Elbette ki bir gerçektir, fakat kabul edilmez bir gerçektir. Hastalık da bir gerçektir, fakat iç kimse kendisini hastalıktan korumak isteyeniyi kötü görmez. Haksızlık da bir gerçektir, fakat tammiri için elimizden geleni yapmak zorundayız. Almanyanın bölünmüş olması bize bir gerçek olarak kabul ettirilmeğe isteniyorsa, Alman milletinin birliği teessüs yolundaki isteği daha kuvvetli bir gerçektir.

Alman problemine karşı Sovyetler Birliğinin takındığı tavır yanlış bir görüşe dayanmaktadır; bu görüş de Alman milletinin birlik halinde bulunmasından ziyade, çok bölünmüş olması Sovyet menfaatlerine daha uygundur görüşüdür.

Sovyet Rusya ile olan münasebetlerimizin normalleşmemesinin başlıca iptâl sebeplerinden biri budur. Sovyet Hükümetinin, Federal Alman Cumhuriyetini istilâ peşinde koşan ve politikası askerî motiflerle dikte edilen bir memleket olarak karikatürleştirilen kendi propagandasına ne derece kadar inandığını bilmiyoruz. Bu propagandayı, memleketimizdeki hayatın gerçek vechesi ile karşılamaktan vazgeçmiyeceğiz ve Sovyetler Birliği ile münasebetlerimizi karşılıklı saygıya istinad edici şekilde normalleştirme arzusunu beslemeğe devam edeceğiz.

Federal Alman Cumhuriyeti hür bir memleketdir. Her fert buradaki şartlardan istifade serbestisine sahiptir. Burasını beğenmeyen dışarda yaşamak serbestisine sahiptir. Yıllar sonra dünyanın her yerinden milyonlarca kişi Alman realitesini görmeğe gelmektedir. Hepimiz, Alman birliğini kurmak istikâmetinde attığımız adımlar esnasında büyük güçlükler ile karşılaşacağımızı biliyoruz. Yol uzun ve tehlikeli olabilir. Mahrumiyetler çekebilir, maddî ve manevî yükler altına girebiliriz. Ama azmimizden dönmeden gerekirse her türlü fedakârlığa

katlanmasını bilelim. Federal Hükümet, bu yolun nihayetinde serbestçe müzakere edilecek bir sulh andlaşmasına varılacağına kani bulunmaktadır. Ancak böylesine bir andlaşma, Almanya'nın nihai hudutlarını tâyin edebilir ve etmelidir.

Buna rağmen tetikte durmak zorundayız. Sovyet işgali altındaki bölgede insan haklarından mahrum olarak yaşayan kardeşlerimiz var. Gayretlerimiz aynı zamanda bu iki kısımda yaşayan halkın münasebetlerini ve seyahat imkânlarını geliştirmek yolunda olmalıdır. Bu gayretlerimizde bölünmüş olan Berlin şehrini öngörmeliyiz. Berlin politikasında değişmez ve inkâr edilemez prensiplerimiz şunlardır :

1. Batı kuvvetlerinin mevcudiyeti ve Berlin'e karşı sorumlulukları milletlerarası hukuka dayanmaktadır ve Berlin ile ilgili her anlaşma bu haklara dayandırılmalıdır.

2. Berline serbest giriş tâvîzsiz muhafaza edilmelidir.

3. Berlin, hür Almanya'ya aittir. Korumacı kuvvetlerin muvafakati ile geçmiş yıllarda tâkip edilen Berlin ile Federal Hükümet arasındaki yakın politik ve iktisadi bağ, şehrin istiklâlinin temelini teşkil etmektedir. Berlin'i «Açık şehir» ilân etmek her türlü mülâhazanın dışındadır.

4. Berlin üzerinde varılacak her hangi bir anlaşma Berlin halkının isteğine uygun olmalıdır.

Federal Hükümet Doğu Avrupa Devletleri ile olan münasebetlerini geliştirmeye âzami dikkati sarfedecektir. Federal Hükümet aynı zamanda bu memleketlerle iktisadi münasebetlerini geliştirmeye gayret edecektir.

NATO ile münasebetler :

Kuzey Atlantik Paktı, Federal Alman Hükümeti politikasının direklerinden birini teşkil etmektedir. Federal Hükümet, Avrupa'nın ve Almanya'nın güvenliğinin ancak NATO sayesinde ve Avrupalılar ile kuzey Amerika arasındaki siyasi ve askerî işbirliği ile garanti altına alınabileceğini müdrikler. Bu bakımdan Federal Hükümet, NATO tarafları arasındaki siyasi işbirliğinin artmasını besteklemekte ve NATO'nun savunma gayelerindeki gayretlerin kuvvetlenmesine taraftar bulunmaktadır.

Çok taraflı nükleer kuvvet, bu gayeye erişmekteki iştiraki daha da çoğaltacaktır. Almanya bu projenin müzakerelerine aktif olarak iştirak etmektedir. Hiç bir milletin muhtar bir kontrole sahip olamayacağı böylesine büyük bir kuvvetin, NATO camiası içinde yeni siyasi ve askerî işbirliğine yol açacağına inanıyoruz. Federal Hükümet NATO Devletleri arasına yenilerinin katılmasını bu yönden de memnuniyetle karşılayacaktır.

NATO câması içinde Federal Alman Hükümeti bugüne kadar güttüğü savunma politikasını takip edecektir. Bu politika gerek Almanya'ya gerek Avrupa'nın hür Devletlerine sulh ve bağımsızlık sağlamıştır.

Dünyanın durumunu gözönünde tutarak kolektif savunma gayretlerimizde gevşeklik olmaması gerektiği hususunda mütefiklerimizle aynı fikri savunuyoruz. NATO

câmasının savunması taksim edilemez. Paktın şümulü ve muhtevasına göre ittifağa dâhil devletler kendilerini tek başlarına koruyamazlar. Yakın istikbâlde NATO ya iştirakimiz her şeyden önce kuvvetlerimizin toplanması ile sağlanmalıdır. Mesele Federal Silâhlı Kuvvetleri müessir bir hale getirmektir. Bu da askerî birliklerin iç yapısının kuvvetlenmesine ve silâhların devamlı surette modernleşmesine bağlıdır.

Silâhlı kuvvetlerimiz, kendimizi korumak hususundaki azmimizin görünür belirtisidir. Sekiz yılda örnek bir teşkilatlanma vücuda getirilmiştir.

Alman milleti, harpten sonra bu memleketin yeniden yapımında birleşik Amerika'ya neler borçlu olduğunu müdrikler. Aynı zamanda Federal Cumhuriyetin ve Berlin'in hürriyet ve güvenliğinin Amerika'nın kuvvetine bağlı olduğunu ve Alman Birliğinin kurulmasında Amerika'nın oynadığı yapıcı rolü bilmektedir.

Avrupa Birliği :

Federal Cumhuriyetin kuruluşundan beri dış ve iktisadi politikamız millî kaderimizi milliyetçi ve himayeci yollar üzerinde inşa etmek gayesi ile yöneltmiştir. Bugünkü dünyada ve halihazır hayat şartları içinde hiç bir millet kendi kaderine tek başına hâkim olamaz. Bu fikirden hareket ederek Robert Schuman, Alcide de Gasperi Konrad Adenauer ve Winston Churchill gibi şahsiyetler Roma Andlaşmasını doğuran Avrupa fikrini ilham etmiştir. Bu andlaşma hiç bir zaman unutulmaması ve kaybolmaması gereken bir politik andlaşmadan doğmuştur. Şunu da fikrimizden uzak tutmamız gerekir ki altılar topluluğu erişilmesi lâzım gelen nihai hedef değildir.

Avrupa Birliği kritik bir safha doğurmuştur. Menfaat çatışmalarından da doğan bu durum aynı zamanda siyasi irtibatın yoksun tamamen iktisadi bir birliğin hayat şartlarına ve üye devletlerin politik durumuna uyup uymaması sorunundan da ileriye gelmektedir. Millî hükûmetlik haklarından herhangi birinin Avrupa müesseselerine devredilmesi, Roma Andlaşmalarında tanınan millî hak ve sorumlulukları ile çatışıp çatışmayacağı sorusunu doğurmaktadır. Bu sebeple Federal Hükümet çalışmalarını Avrupa'nın siyasi formasyonuna teksif edecektir.

Fransız - Alman andlaşması aynı gayeye hizmet etmektedir. Bu andlaşma iki milletin barışmasını göstermekte olup Avrupa'nın birleşmesinde bir kuvvet motif hâline gelebilirdir. Avrupa politika merkezinin bütün problemleri Alman - Fransız münasebetlerinin etrafında dönmektedir.

Fransa ile olduğu gibi diğer Avrupa Devletleri ile, özellikle İngiltere ile yakın dostluk irtibatlarımızı idame ettirmeliyiz. Avrupa ile İngiltere arasındaki iç bağları kuvvetlendirmek yolundaki gayretler bizim Avrupa politikamızın başlıca kısmı olmalıdır. Avrupa'yı kuvvetlendirecek her tedbirin aynı zamanda Hür Dünyayı kuvvetlendirmesi gerektiğini müdrikiz.

Avrupa İktisadi Birliğinin coğrafi genişlemesi konusunda teferruata girmeden şurasını tebarüz ettireyim ki, diğer memleketlerle iktisadi münasebetleri geliştirmek milletlerarasındaki gerginlikleri önlemek zorundayız.

İngiltere'nin halihazırda Ortak Pazar'a girmesi imkânsız bile görülse, Federal Hükümet bu projeyi terketmeyecektir. Aynı zamanda Avrupa İktisadi Birliğinin dışında kalmış memleketlerle münasebet tesisi aramaktan vazgeçmeyecektir. Federal Hükümet aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ın ve onsekiz Afrika Devleti ile Madagaskar'ın üyeliklerini memnuniyetle karşılar.

Dünya ekonomisi ile sıkı bir bağ kurmak Avrupa İktisadi Birliği için hayati bir ihtiyaç değil, aynı zamanda milletlerarası bir mecburiyettir. Bu, bilhassa ekonomisi ithalâta bağlı ve ihracatına geliştirmek zorunda olan Almanya'yı ilgilendirmektedir.

Avrupa İktisadi Birliğinin 110 uncu maddesi, üye devletlerin dünya ticaretinin ahenkli bir surette gelişmesine iştiraklerini ve milletlerarası mübadelelerde mânilerin ve gümrüklerin tedricen kalkmasını talep eder. «Ortak Pazar» kendi kendine yeter bir pazar hâline gelerek dejenere olmamalı. Böylesine bir gelişme Roma andlaşmalarına aykırıdır. Şurasını temin etmek isterim ki, Federal Hükümet GATT müzakerelerinin başarıya ulaşması için elinden geleni yapacaktır.

Elbette ki Federal Hükümet böylesine müzakerelerin bir alış-veriş meselesi olduğunu müdrikler. İyi niyetimizi gösterirken ortaklarımızın her sahada tâviz veremiyecemizi de anlamaları gerekir.

Bölünmüş Alman milleti diğer milletlerin hürriyet ve bağımsızlık mücadelelerini her zaman anlayışla karşılamıştır. Millî bağımsızlıklarını self-determinasyon yolu ile elde etmiş bu milletlerin aynı anlayışı Alman milletine göstereceğini ümit eder.

Millî menfaatlerin üstünde bir politikaya hazır oluşumuz gelişme yardımlarına iştirak etmemizi bir mecburiyet hâline koymaktadır. Bunu yaparken, müessir ve faydalı bir yardımın insanı hedef alması ve onu geliştirmeye öngörmesi prensibinden hareket etmekteyiz. Bu, bu memleketlerdeki teknolojik ve ekonomik unsurları kısmen değiştirmeye muvaffak oluşumuz ile tatmin olmamız gerektiğini ifade etmektedir.

O memleketlerde de, tıpkı kendi memleketimizde olduğu gibi mesele sağlam bir ekonomik bünye ile birlikte demokratik bir Devlet kurmaktır. Bizim dış yardım imkânlarımızın bazı malî limitleri vardır. Bu limitleri aşmak sorumluluk olur.

Bitirirken milletimin bütün vatandaşlarına kuvvetimi, bilgimi ve tecrübemi iç ve dış hürriyetimizin korunmasına, demokrasinin ve Alman milletinin refahının kuvvetlenmesine hasredeceğimi temin etmek isterim. Değişen bir dünyada inatçı olmamız gerekir fakat politikamızın gayelerine ulaşmak ödevine sahip olduğumuzu da unutmamamız gerekir.

Atlantik Topluluğu Dergisi'nden

Eğitim Görevlileri Projesi

Amir BIRJANDI

(Geçen sayıdan devam)

«Eğitim görevlileri» nin kaynakları :

«Eğitim görevlileri» milli bir programdır. Halk ile hükümet bu programda işbirliği yapmaktadırlar. 1963 referandumunda İran halkı bu programı kabul etmişti. Hükümet içinde, Millî Eğitim Bakanlığı, İran ordusu, İçişleri, Sağlık, Tarım ve Adalet Bakanlıklarıyla, Jandarma, Plânlama Teşkilâtı ve Toplum Kalkınması Dairesi ile işbirliği yapmaktadır. Bütün bu teşekküller görevlilerin eğitiminde, köydeki çalışmalarının kontrolünde, plânlamada ve muhtevanın tesbitinde kendilerine düşen görevleri yapmaktadırlar. Görevlilerin eğitimi sırasında her daire kendi öğretmenlerini ve öğretim araçlarını teminle sorumludur.

Görevlilerin şahsî masrafları, maaşları ve yollukarı köy ilköğretim fonundan ve Üçüncü Beş-Yıllık Plân bütçesinden İran Hükümeti Plân Teşkilâtı tarafından ödenmektedir.

Ordunun desteği, sağladığı kolaylıkları, binaları ve öğretmenlikle ve programın icrasıyla ilgili bütün ordu personelinin masrafları da kapsamaktadır.

Görevliyi isteyen her köy, görevlinin oturacağı odayı ve dersane olarak, mefruşatıyla birlikte daha büyük bir odayı temin etmeyi kabul eder. Mamafih, görevli, dersane hazır olmasa bile mümkün olan bir yerde, (açıkta, ağaçlar altında, camide ve benzerleri yerlerde) hemen derslere başlamak hususunda talimat almıştır.

Programın uygulanması :

Yılda iki defa 21 yaşına gelmiş ve İran'da liseyi bitirmiş olanlar orduya ve «Eğitim görevlileri» ne alınırlar. Eğitim görevlilerinin çoğunun gönüllü olması dikkate değer bir husustur. Adaylar, bölgelere dağıtılmış olan yirmibir eğitim merkezine gönderilirler. Orada onaltı hafta askerî ve askerî olmayan konularda eğitim görürler. Askerî olmayan konular, sınıf idaresi, İnanca, Aritmetik ve İlim Öğretme Metotları, Eğitim Psikolojisi, Sağlık Eğitimi ve Hıfzıssıhha, İlk Yardım, Ziraî Mücadele, Köy İzciliği, Toplum Kalkınması, Köy Sosyolojisi ve köy kanunlarını içine almaktadır. Aynı zamanda izci liderleri için rekreasyon, audio-visnal eğitim ve el sanatları öğretimi ile ilgili olarak bir haftalık bir kamp vardır.

Bu dört aylık eğitimden sonra görevliler teğmen rütbesiyle orduya katılırlar ve geri kalan ondört aylık hizmetlerini yapmak üzere köylere yollanırlar. Bu müddet zarfında doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığının kontrolü altındadırlar.

Mümkün olduğu kadar, görevliler, halkını tanıdıkları ve özel diyalektlerini bildikleri kendi bölgelerine gönderilirler. Öğretmen tayin edilmeden evvel, o bölgedeki Eğitim Müdürü onların hazırlanıp hazırlanmadığını ve sınıfta yirmibeş kişiden az talebe olup olmadığını kontrol eder.

Sınıf devreleri sert ve kesin değildir. Genellikle çoğu çocukların devam edebilecekleri zamana göre ayrılırlar. Okulda

müşterek eğitim yapılmaktadır. Ondört aylık devrede talebeler iki kitap okurlar ve bu onların ikinci sınıfın seviyesine çıkarır. Öğretmen aynı zamanda üçüncü ve dördüncü sınıfları da okutur. Öğretmen 30 ile 35 arası talebeyle meşgul olur. Eğer devam edenler daha fazla ise iki veya üç görevli aynı köye tayin edilebilirler. Yetişkinler için de gece dersleri verilir.

Görevliler, halkı, köy kalkınması ve yaşama şartlarının geliştirilmesi için teşkilatlanmak hususunda teşvik ederler. Bunun yolunu öğretir ve hükümetten gerekli yardımın alınmasını sağlarlar. Aynı zamanda köy heyetinin, okul aile birliklerinin, Adalet cihazlarının ve tarım kooperatiflerinin teşkilatlanmasına da yardım ederler.

Her yirmi köy okulu, Eğitim Koleji mezunu ve ilkökul teftişinde en az beş sene tecrübeli müfettişler tarafından teftiş edilir. Müfettişler, öğretmenlere yardım etmek için köy okullarını muntazam olarak ziyaret ederler. Shahrestare Tarım uzmanı, sağlık memuru ve kooperatif uzmanı da öğretmenlere teknik yardım yapmak için muntazam araçlarla köye gelirler.

Program çeşitli seviyelerde koordine edilmektedir. «Eğitim görevlileri» için kurulan Shahrestan komitesi başkan olarak Valî'den ve Eğitim, Tarım, Sağlık, Adalet, Jandarma, Toplum Kalkınması ve Tarım Bankası müdürlerinden meydana gelmiştir. Bu komitenin fonksiyonu faaliyetleri kontrol ederek ve teknik talimatları temin ederek programı desteklemektir.

Yukarıda belirtilen dairelerin müdürleri gerekli hallerde programa yardım etmek ve faaliyetleri koordine etmek için ordu kumandanları ile toplantılar yaparlar.

«Eğitim görevlileri» Millî Yüksek Konseyi, Tahran'da toplanır. Başbakan konseye başkanlık eder. Üyeler, Millî Eğitim, Tarım, Sağlık, İçişleri ve Adalet Bakanlarıyla, Plân Teşkilâtı Başkanı, İran ordusu Genel Kurmay Başkanı ve Jandarma Genel Kumandanıdır. Yüksek konsey millî seviyede güdülecek siyasetleri tesbit eder, raporları inceler ve tekerrürü önlemek için programı koordine eder. Genç görevlilerin eğitim programının hazırlanması ve sonra görevlerinin kontrolü, hükümet organlarıyla ordunun müşterek gayretlerini icabettirmektedir.

Üçbin altmış görevli eğitilmiştir ve halen, daha evvel okulu olmıyan 3.000 den fazla köyde görev yapmaktadırlar. Sekiz bin kişi daha bu yıl (1964) eğitimlerini tamamlayacaklardır. Gelecek yıllarda on binden fazla olan hedef, çalışmalarına devam etmiyen erkek lise mezunları sayısına bağlı olarak onbeş bine yükselecektir.

Programın canlı bir halde tutulması :

Görevliler arasında çeşitli yarışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri «Halka Hizmet» müsabakasıdır. Bu yarışmada görevliler aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilirler :

a) Köy nüfusuna göre okuldaki en yüksek talebe nisbeti, b) Sınıftaki kızların yüzdesinin yüksekliği (halkın güvenine bir işaret olarak), c) Popülerlik, d) Tarımsal izmet, e) Sağlık ve Hıfzıssıhha bakımından hizmetler ve en önemlisi j) Görevin yapılmasında yaratıcılık.

(Devami gelecek sayıda)

Kültür ve Sanat

Mehmet SEYDA

alışmalar

Yurt gerçekleri, köy gerçekleri, kısacası GERÇEKÇİLİK... Bu akımın içine girmiş sanatçılarımızı şöyle bir sayalım : Halit Ziya Uşaklıgil'den başlayıp alsak, pek mi yanlış olur? — Uşaklıgil'den alışımız çağdaş romana, bizim romancılığımıza en sağlam bir dayanak noktası, daha doğrusu bir başlangıç noktası gösterebilmek içindir — Sonra Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri, Memduh Şevket Esendal... Sonra Sabahattin Âli Kemal Bilbaşar. Daha sonra Samim Kocagöz'ler, İlhan Tarus'larla, son yılların üç Kemal'leri : Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir. Giderek Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Kemal Bekir ve başkaları.

Bir bakıma canlı, diri, gürbüz bir akım, Halka yakın oldukları, halkın derdini dile

getirdikleri için, halkımız da tutmuş, sevmiş bu sanatçıları. Ortalama bir edebiyat kültürünün var olduğu her yerde, adları kuşkusuzca, ilkağızda geçenler, anılanlar. — Birçok yapıtlarını ben de sevmiş, beğenmişimdir. — Örneğin, köy gerçeklerini anlatan Yaşar Kemal'in çok duygulu, yer yer şiire yaklaşan bir dili vardır — ki, bunu bile bile yaptığında biraz ucuzlar o dil — ve öz'le biçim en güzel bireşime kavuşur.

Akımın batıdan aldığı örnek yazarlara gelince, eskisinden yenisine doğru bir değişim gösterir : Balzac, Flaubert, Maupassant, Zola ilk ustalar arasındadır. Hattâ Korky ve hattâ Dharmel. Birkaç yıl öncesine dek Hemingway, ya da Steinbeck.

Gelgelelim şimdilerde, tam gerçekçi romanın, hikâyenin değindiği konu — diyelim

ki bu bir sulama işi, ya da toprak dâvası olsun — yakın bir gelecekte çözümlenirse ne olacağı sorunu çıktı ortaya. Eğitim seferberliğine gerçekten girişildi diyelim, «kara cahil» köylümüz okutuldu: Ne olacak? Toprak reformu gerçekleştirildi: Ne olacak?

Olacağı şu deniliyor: Bu konuları ele almış yapıtlar, eğer o romanın, hikâyenin içinde insanın her zaman için geçerli yönlerini belirtememiş, özel deyimle «tip» i canlandıramamışsa... artık okunmayacak. İşlerini bitirmiş tarihsel bir belge olmaksızın öteye geçemeyecek. ağının insanımı ilgilendirmeyecek, çünkü orada kendini bulamayacak.

Zamana karşı kendini koruyabilen, zamanla eskiyip çürümeyen yapıtlar, sırtlarını gerçeğe değil, yalan'a yaslı yapıtlardır. Uydurulmuşluğu ağır basan yapıtlardır. Başka bir deyişle; büyük sanatçı, kendine özgü imgelerle, görüp alıştığımız gerçekleri değişik bir açıdan verebilen, yani kişisel düşlerini bize kabul ettirebilen sanatçıdır. Buradaki gerçek, tam olduğu gibi değil, yazarının olmasını özlediği gibidir.

Böylece, gerçekçilik akımını beslemiş ulu ağacın gövdesi artık sallanıyor. Genç kuşaklar Joyce'a, Faulkner'a, Camus, Sartre ve Kafka'ya yöneliyor. Daha bir araştırmacı, tedirgin, içlerine kapalıdır. Toplumun çeşitli tabakalarınca anlaşılacaklarını göze alarak çıkıyorlar yola. Eskiden beri gelmiş olanlarla kesiyorlar göbek bağlarını. Bunu bile bile, sevilmeyeceğini, beğenilmeyeceğini, yadırganacağını bilerek yapıyorlar. Eskiden beri yapılagelenleri «hokkabazlık ve masrakaralık» la ağır bir şekilde suçluyorlar üstelik.

Sait Faik oldukça iyi bir başlangıçtı. Sonucunda, gene arama döneminin içinde kalsalar, daha bu dönemi aşamamış olsalar bile, Yusuf Atılgan'lar, Orhan Duru'lar, Leylâ Erbil, Demir Özlü, Onat Kutlar ve Adnan Özyalçınar'lar çıkıyor ortaya.

Demir Özlü'nün kahramanları, bir saplantı sonuca çoklayın kendini öldürmeye gidiyor. Adnan Özyalçınar alışılmış hikâyeye kurallarının dışında bir takım düşünce ve tasarımlarla «alıştırmalar» a girişirken, Onat Kutlar da gerçek dışı imgelerle kuruyor hikâyelerini. Leylâ Erbil henüz yerli yerine oturamamış gramerimizi iyice bozmakta sakınca görmüyor. Özgün olma çabasında hep arıyor, araştırıyorlar.

Bulup getirdikleri, ya da getirecekleri bir gün çoğunlukça da benimsenip paylaşılacak mıdır? Kestiremiyorum. Ama bu dik, sert çıkışlarında tutulup alkışlanacak şeyler bulunmalıdır. En başında, «— Ben birkaç sayfasına bile dayanamadım, elimden bırakım...» diyenlere hak vermemek gerekir. Alıştığımız çizgilerin dışına kayanları iyice okumalıyız, okumağa zorlamalıyız kendimizi.

İyi bir yazar olabilmenin baş koşulu, eğer aldanmıyorsam, iyi bir okur olabilmektir. Dikkatli, titiz bir izleyici... Sonra, herkesin herkese öğretecek bir şeyi vardır. Hiç değilse olumsuz yönden.. «Rakı şişesinde balık olsun» diyen Orhan Veli de ilk günlerde çok yadırgatmıştı bizi. «Garib»imize gitmişti. Şimdi gidiyor mu? Gitmek

ne söz, Orhan Veli eskidi diyenler bile var bugün.

Günümüzde toplumcu oldukları, gerçekçi oldukları bilinenlerin Fransız Kafka'yı tutmasını, tutup çevirmesini yadırgıyoruz böyle. Padırgayanlara «Eylem» dergisinin 2 nci sayısında çıkmış bir çeviriyi okumalarını salık vermek istiyorum. Yazı, «.. şimdiye kadar toplumcu sanat görüşünün, inkâr etmekte ya da görmezliğe gelmekte yetindiği belli sanat akımlarını ve Picasso, Saint-John Perse, Kafka gibi sanatçıları geniş bir gerçekçilik açısından ele alıp değerlendiren» Roger Garaudy'nin «Kıyasız Bir Gerçekçilik Üzerine» adlı son kitabından derlenmiş.

(Teoloji bilgileri, Kafka'yı İsrail'in son peygamberi diye tanıtmaya kalktılar) diyor Garaudy. (Öte yandan, sözde - marksçılar, Kafka'yı, kimi zaman kötümser ve kokuşmuş bir küçük - burjuva, kimi zaman da sadece başkaldırmakla yetinmiş ve sosyalizmi benimseyememiş bir kimse olarak ele aldılar. Varoluşçular, Kafka'da, Sisyphe in çabasını ve Heidegger'in «boğuntu» sunu buldular. Psikanalizciler, MEKTUP'a dayanarak, Oedipus kompleksinin en sağlam örneklerinden birine Kafka'da rasladıklarını ileri sürdüler. Doktorlar da işe karışarak, 1913 ve 1914 te yazılmış DEĞİŞİM ve DAVA'yı 1917 de kendini gösteren verem hastalığı ile açıklamaya kalktılar!)

Demek ki, Kafka'nın tanımlanması, bir yerde, körlerin fiili tanımlamasını andırmaktadır. Neden ileri geliyor bu? İster sanatçı olsun, ister marksçı, varoluşçu, ister teoloji bilgini olsun; insanı ve sanatı anlamakta bütün kapılarımızı ardına dek açamayışımızdan ileri geliyor. Kafamıza,

beğenilerimize uygun düşmeyen biri gözümüzde «kötü» oluveriyor da ondan... Ancak R. Garaudy gibi biri çıkacak da, falanca üzerinde edinilmiş önyargıları iyi - kötü değiştirecek.

Yazma, Kafka üzerinde Garaudy'nin sözlerinden birkaç parça alarak son vereceğim: (... Bu açıklamaların her birinin, hakikatin bir parçasını dile getirmiş olması kabildir. Ama bu parça, eserin tümünü açıklayormuş gibi ileri sürülünce, yanlışlığa düşülmüş olur. Kafka'nın eserinde, dini bir yaşantı sınırladığı; varoluş duygusu bakımından Kierkegaard ile arasında bir benzerlik görüldüğü doğrudur.

Kafka, bir mutsuz değildir. Bir tanıktır. Kafka bir devrimci değildir. Ama bir uyandırıcıdır. «Sana eksik olan şeyi değil, bir şeyin eksik olduğunu göstermek istiyorum.»

«Günah, insana verilmiş ödev karşısında insanın gerilemesinden başka şey değildir. Kavrayışsızlık, sabırsızlık, ihmal; işte budur günah.»

... Kafka, insanı bir nesne hâline indirgeyen yabancılaşmaya karşı çıkıyordu. İnsan hayatının her boyutunun insana verilmesini istiyordu. (...) Kafka, «edebiyat» ı kötü anlamda kullanıyor ve «edebiyat» ın bir kaçış sanatı olduğunu söylüyordu. Kafka'ya göre, «edebiyat» gerçeklikten kaçıştır. O, «hayale dayanan romana, ya da hikâye», yani «fiction» a önem veriyordu. Sanatı, amacı kendinde bulunan bir çaba olarak görmüyordu. Sanatın amacı, Kafka'ya göre, hayatın alışlagelmiş çerçevesini paralamak ve yıktığı dünyanın aralıklarından daha üstün bir gerçekliğin çağrısını, varlığını ve özlemini duyurmaktır.

VANDALLIK, VURDUMDUYMAZLIK VE VATANSIZLIK ÜZERİNE, VIII.

Mehmet Metin NİGAR

yeniden keşfedilen ege kıyıları

Geçmiş günümüze karıştırmayı beceremediğimiz için kültürsüz kahyuruz.

Azra Erhat

Mavi Yolcuların yeniden keşfettikleri Ege kıyılarımız, ak mermerlerle süslü yitik kent ve limanlarımız, bizim geç kalmış humanistlerin gözüyle, yeni baştan değerlendirirken, sanat ve kültür hazinelerini bağrında saklayan dünyanın bu en seçkin ve değerli kıyı bölgeleri, bu sorumlu yöneticiler için en ivedi çözüm bekleyen yurt sorunları arasında ele alınması gereken antik çağ üren yerleri, vatansız kaçakçıların, vandal definecilerin insafına bırakılmış birer no man's land hâlinindedir. Buralarda Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin arkeoloji ile ilgili yasaları işlemez.

Azra Erhat 1962 yılında İkdam gazetesinde dört yazı yazdı: «Bizden Giden Eserlerin Peşinde» (1) şöyle diyordu:

«Batı Anadolu kıyıları boyunca dolaşırken her adım başında boş bir alan görürsünüz. Burada bir tapınak vardı; Avrupalılar almışlar, götürmüşler. Şurada bir su-

nak, bir kapı, bir mezar, bir heykel, bir sütun — yüzlerce heykel, yüzlerce sütun, sayısız sanat eserleri — hepsi gitmiş, hepsi Avrupa müzelerine aktarılmış. Ama suç bizdeymiş; hep bizdedir. Ama şu hürsuzların da hiçbir suçu yok mu? Biz bıraktığımız, o çalmış; olan olmuş. Bugün geri ver desek, vermez...

«Asıl Anadolu'ya göz dikenler, Yunan-Roma kültürüyle yoğurulmuş oldukları halde, kültürlerinin temelindeki gözle görülür, elle tutulur sanat anıtlarından kendi ülkelerinde yoksun olan uluslardı: Fransızlar, Almanlar, hele İngilizler... (2). Büyük Britanya İmparatorluğu Orta Doğuyu avucunun içinde tutarken, Akdenize asıl kendisi Mare Nostrum diyebilirken, yıkıllarındaki uygarlık çiçeklerini neden koparmasın? Kruzazörler dolusu alıp götürmüş. Bütün Mısır British Museum'dadır. Sümer, Asur, Filistin; Yunan, Roma ile Anadolu; Parthenon'u, akıllara durgunluk verecek bir vazo koleksiyonu ile Yunanistan. Allah için Almanlar da hiç geri kalmamışlar. «Kolosal'a olan düşkünlükleri ile kapı, du-

var, dev boylu sütun, ne buldularsa almışlar... Fransızların daha ölçülü davranıp davranmadıklarını göreceğiz... (3).

«Bir uygarlığı, bir kültürü benimsemenin kendisi için tek çıkar yol olduğunu anlayan millet ne yapar? O uygarlığı meydana getiren düşünce temellerini arayıp, bu temeller üstünde doğmuş yapıları, yapıtları inceler, yayar. Var gücüyle incelenmesi, alabildiğine yayması gerek ki, o uygarlığa doğru yönelişi soyut kalmamasın, sonuçsuz kalmamasın, fayda versin. Biz batıya yönelmişiz. Aslına bakarsanız, biz yüz yılı geçkin bir zamandan beri yönelmişiz. Ama bu yönelme bir flört durumundan pek ileri gidememiş bir tür. Batı güzel bir kadın. Biz ona uzaktan âşık. Yaklaşalım, kucaklaşalım, birleşelim istiyoruz; olmuyor. Ve vuslatsız evlenmenin kısır kaldığına şaşırıyoruz üstelik.

«En basitinden size bir örnek : Türkiye'de bir çok müze vardır. Türkiye'de hergün akıllara durgunluk verecek tarih eserlerinin gün ışığına çıkarıldığı kazılar yapılır. Türkiye toprakları bu özendiğimiz Batı uygarlığının beşiği olduğu için Batı kültürünün temelinde olan yapıların kaynağı bizdedir. Aman ne mutluluk; yönelmeğe karar verdiğimiz bu kültüre ulaşmak için ne kolaylık! diye sevinir bir Batılı kafa. Ama bizim kafamız tersine işler. Yüzyıllar boyunca kendi topraklarımızdan kültür taşıyıcı bu eserleri bilgisizlik yüzünden dışarı kaptırmışız. Avrupalarda koca müzelerin kurulmasına, kültür ışığı saçıp, binlerce kuşak insanı yetiştirmelerine göz yummuşuz da, şimdi, ki aklımız başımıza geldi sanıyoruz, şimdi, ki övünerek bu işin bilimine varmış sanıyoruz kendimizi; yabancı bilginlere, kit kanaat yetiştirdiğimiz yerli bilim adamlarına, «Gelin, çalışın topraklarımızın üstünde. Ama yağma yok ha; bizden çıkan, bizde kalır,» diyoruz. Gururla söylüyoruz bu sözü. Karanlığın henüz dağılmadığı kafalarımız anlamıyor ki bizim topraklarımızdan çıkan eserler bizde kalmıyor. KALIR GİBİ GÖRÜNÜYOR, ASLINDA GENE AVRUPA MÜZELERİNE, BATI KÜLTÜR MERKEZLERİNE AKIP GİDİYOR. Ve ışığı, eskiden olduğu gibi, gene bu merkezlerden saçıyorlar dünyaya da, biz de.» (4).

Azra Erhat, yurdumuzdan kaçırılan Batı uygarlığının temel taşlarının acıklı dramını, bu antik mermerlerin ağlatıcı öyküsünü — ve duyabilen ve seğilen ve işin fecaatini kavrayabilen için — uğradığımız kayıpların tesellisiz acısını, sayın yöneticilerin dikkatinden kaçan gerçek anlamaya, birkaç paragrafla böyle çiziveriyordu işte.

Azra Erhat bu dörtlü dizisinde söz konusu ettiği ve resimlerini verdiği yapıtların çoğu Osmanlı çağında çalıp çırpılan parçalarıdır. Bunları Batı müzeleri çekimeden sergileyebiliyordu. Fakat Cumhuriyet çağında götürülenlerin açık bir envanteri yapılamıyordu. Çoğu depolarda gizleniyordu. Teşir edilenlerin ise nereden geldikleri, geliş tarihleri belli edilmiyordu. Hele son yılların çapulculukları birer devlet sırrıydı. Bir Dorak hazinesinin, bir Haclar Köyü vurgununun, bir Bodrum ganimetinin nerelerde gizlendiği bir «Top Secret»di.

Mavi Yolcuların genç üyesi, ünlü Şakir ve Cevat Paşa kardeşler ailesinin, bu inanılmaz sanat mucizesinin genç kuşak temsilcisi Sina Kabaağaç'ın Gökova Yolculuğu dizisinden bir kaç pasajı birlikte okuyalım :

«Anfityatroya çıkınca gözlerime inanamadım. Ortada ne anfi kalmış ne duvar. Oysa, yirmi yıl önce hemen hemen tamamı bu tiyatro, diyorum ama, önümdeki yarım ay biçimindeki oyuk toprağa baktıkça, söylediklerimden ben bile kuşkulaniyorum... Yirmi yılda koskoca anfityatroyu bir toprak yığınına döndüren duygusuzluk, yıkıcılıkta olduğu kadar, yapıcılıkta da kendini belli etmiş. Görenlerin daha ilk bakışta gönüllerini bağlayan bu çift hilâl koyulardan birinin önüne öyle bir mendirek yapmışlar ki, Bodrum limanının güzelliğini yaratan şiirsel denge bozulmuş.» (5). (İkibin yıllık Bodrum anfityatrosu bir mendirek uğruna yıkılıyor. Sonuç? Kültür tarihimize maledilen, silinmez çifte vandallık!)

(1) Azra Erhat, Bizden Giden Eserlerin Peşinde, İkdam Gazetesi; (i) Amacım Hürsüzün Peşine Takılmak Değildi, 21/III/1962; (ii) Bir Yalana Paydos, 23/III/1962; (iii) Sanat Alanında İran'ın Başarısı, 3/IV/1962; (iv) İranlı Olmayan Nice Eserler İranlı Oluvermiş, 4/IV/1962.

(2) Ve şimdi hele Amerikalılar. Yazar.

(3) Azra Erhat, İkdam Gazetesi, 21/III/1962.

(4) Aynı Yazar, İkdam Gazetesi, 23/II/1962.

(5) Sina Kabaağaç, Gökova Yolculuğu, Hür Vatan Gazetesi, 16/VI/1962.

(Devamı gelecek sayıda)

bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

Bibliyografya :

Tiyatro :

TIYATRO TEKNİĞİ. Philippe van Tieghem'den çeviren : Bertan Onaran. İstanbul 1964, Elif Yayınları. 83 s. 4 lira. (Oyun ve yazar. Oyuncular - Provalar, sahneye koyma - Bina - Dekor - Yönetim ve örgütlenme - Oyunun halkın karşısına çıkışı - Sonuç).

DRAM SANATI. G. Wickham - G. Brereton'dan çevirenler : Mete Ergin - Gani yener. İstanbul 1964 Elif Yayınları. 78 s. 350 kuruş. (Komedi, dram ve trajedi, bu türlerin gelişmesi. Her bölüm için bibliyografya.)

OPERET, 8 TABLO. Tiyatro hikâyeleri. Yazan : Burhan Arpad. İstanbul 1964 İzlem Yayınları. 64 s. + 16 s. fotoğraf, klşe. 3 lira. (Türkiye'de operet yazmış, bestelemiş ve oynamış olan sanatçılarla yapılmış röportajlar.)

MEZARSIZ ÖLÜLER. J. Paul Sartre'in oyunu. eviren : Adalet Ağaoglu. İstanbul 1964, İzlem Yayınları. 93 s. 3 lira.

TAHTA BALIKLARI. Utku Varlık'ın oyunu. Bolu 1964 Çele dergisi yayını. 23 büyük sayfa, 2 lira. (Y. Özkaya - E. Tüzün'ün sunuşu ile.)

Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü yayınları :

TİCARET HUKUKU DERSLERİ; II. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri). 3. basım. Yazan : Ticaret Hukuku Profesörü Dr. Yaşar Karayalçın. Ankara 1964 XV+319 s. 27,5 lira.

DENİZ TİCARETİ HUKUKUNA İLİŞKİN YARGITAY KARARLARI. (1943 - 1961). Genişletilmiş notlu ikinci basım. Yazan : Deniz Ticareti, Hava ve Sigorta Hukuku Profesörü Dr. M. Sami Okay. Ankara 1963. XV+894 s. 60 lira.

YABANCILAR HUKUKU VE KANUN İHTİLÂFLARI İLE İLGİLİ YARGITAY KARARLARININ TAHLİL VE İZAHLARI. Yazanlar : Devletler Hukusu Hukuku Profesörü Dr. Osman Fazıl Berki - Hilmi Ergüney. Ankara 1963. VII+174 s. 17,50 lira.

BANKA TEKNİĞİ. Yazan : Hikmet Küneyy. Ankara 1963. XI+435 s. 25 lira.

BANKACILAR İÇİN MEDENİ HUKUK VE BORÇLAR HUKUKU BİLGİSİ. Yazan : Prof. Dr. Kemal T. Gürsoy. İkinci basım. Ankara 1964. XXVI+305 s. (cep kitabı). 20 lira.

BANKACILAR İÇİN PARA VE KREDİ BİLGİSİ. Yazan : Prof. Dr. Avni Zarakolu. Ankara 1963. VIII+100 s. 8 lira. (Cep kitabı)). (Bu kitaplar üzerinde tamamlayıcı bilgiler ayrıca verilecektir.)

Atatürk - Kurtuluş savaşı :

TEK ADAM. Mustafa Kemal. 2. cilt (1919-1922). Yazan : Şevket Süreyya Aydemir. İstanbul 1964 Remzi Kitabevi. 594 s. Resim, klşe, krokdi. 15 lira. (İlk cilt : 1881-1919, geçen Kasım'da yayınlanmıştı.)

ERGENEKON. Millî Mücadele Yazıları. Yazan : Yakup Kadri Karaosmanoğlu. İstanbul 1964, Remzi Kitabevi. 228 s. 5 lira. (İlk basımı, iki cilt halinde 1929-30 yılında yapılmıştı. Bu basımda dil sadeleştirilmiştir.)

Dil :

RESMÎ YAZIŞMALAR SÖZLÜĞÜ. Osmanlıca-Türkçe, Türkçe-Osmanlıca, Hazırlayan : Cahit Öztelli. Ankara 1964 Türk Dil Kurumu yayını. VII, 166 s. 4 lira.

Doktrin :

SOSYALİZM. Georges Bourgin - Pierre Rimbet'den çeviren : Dr. Yaşar Gürbüz. İstanbul 1964, Remzi Kitabevi. 141 s. 250 kuruş. «Kültür Serisi».

Eğitim :

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu yayınlarından:

- **Basit Fen Deneyleri ve Araçları.** Yazan Kenan Okan. Ankara 1963 48. S. resimli.
- **Öğretmenin Probleminden İşbaşında Eğitim.** Yazan: İbrahim E. Başaran. 16 S.
- **Öğretmenin Sesi.** Radyo Konuşmaları. 64 S. Fiyatları yazılı değildir.

Kütüphanecilik - Bibliyografya :

KIBRIS SULTAN İKİNCİ MAHMUD KÜTÜPHANESİ. Yazan: İsmet Parmaksızoğlu. Ankara 1964. Türk Kütüphaneciler Derneği yayını. Büyük boy 42 S. 1 resim. 6 lira.

TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI. 1963 yılı 1. ve 2. fasikülü. Ankara, Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü.

ÜNİVERSİTE VE İHTİSAS KÜTÜPHANECİLİĞİ HAKKINDA KANUN PROJESİ. Yazan: Prof. Dr. Yaşar Karayalçın. Ankara 1964 Ankara

Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayını. 23 S. 2 lira. «Kütüphanecilik Çalışmaları: 3» (Önsöz - Gerekçe - Metin).

Havacılık :

ADLARINI GÖKLERE YAZDIRDILAR. Yazan: Fikret Arıt. İstanbul 1964 Ak Kitabevi. 74 S. resimli. 5 lira. (Fethi, Sadık ve Nuri Beylerin Uçuşları. Ellinci yıldönümü dolayısıyla).

Tarım :

Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü **TEKNİK HABERLER BÜLTENİ.** 10. Sayı, Haziran 1964. 128 S. (Etütler - Raporlar - Konferanslar - Ekonomi - Muhasebe - Tarihi vesikalar).

Hikâye :

YOLUN ÜSTÜNDEKİ KAYA. Samim Kocagöz'ün hikâyeleri. Ankara 1964. İmece Yayını. 96 S. 3 lira.

Tarih :

BELLETTEN. Türk Tarih Kurumu üç aylık dergisi. Ocak 1964 ve Nisan 1964 aylarına ait 109. ve 110. sayılar. Her biri 30 lira. (109. sayıdan: Faik Reşit Unat - Başho İshak Efendi. Reyçman: 1945'ten beri Polonya'da Türkiye tarihi ile ilgili çalışmalar. 110. sayıdan: Osman Turan: Ortaçağlarda Türkiye - Kıbrıs münasebetleri. Davison: Yakınçağ Osmanlı tarihinin kaynağı olarak Avrupa arşivleri. Fevziye A. Tansel: Ahmet

Vefik Paşa (109. sayıda başlamıştır.)

Ekonomi :

DÜNYA VE ORTAK PAZAR TEKSTİL DURUMU VE 1970 TÜKETİM PROJEKSİYONU. Sümerbank dergisinin 34 - 35. (Nisan - Mayıs 1964) özel sayısı. 250 kuruş.

Turizm :

SEYAHAT ACENTELİĞİ. Yazan : Avukat Çelik Gülersoy. İstanbul 1964 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu ya-

yını. 128 S. resimli. 750 kuruş. (Tarihçe - Turizm ekonomisinde seyahat acentelikleri - Organizasyon sorunları - Turizm politikasında seyahat acenteleri. - Çalışma konuları - Hukuktaki durumları - Bibliyografya).

Müzik :

KÜGSEL EV VE HAYAT KURALLARI. (Geçen sayımızda tanıttığımız bu kitap ünlü besteci Schumann'dan çevrilmiştir.)

TÜRKİYE
İ
BANKASI

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

TÜSTAV

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 – 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER	DIŞ MUHABİRLER	
İstanbul	A.B.D.	İsveç
Ankara	Almanya (Federal)	İsviçre
İzmir	Almanya	İtalya
Adana	Avusturya	Japonya
Bursa	Avustralya	Lübnan
Diyarbakır	Belçika	Macaristan
Erzurum	Bulgaristan	Norveç
Eskişehir	Çekoslovakya	Pakistan
Konya	Danimarka	Polonya
Zonguldak	Fransa	Portekiz
	Hollanda	Romanya
	İngiltere	Yugoslavya
	İspanya	Yunanistan
	İsrail	

TÜSTAV

(Basın 11331 - A - 6876) 250

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş GÜnlük Tarafsız Siyasal İktisat Kültür Dergisi

Yıl : 11 — Cilt : XVII — 100 Kuruş
İdarehane : Yenışehir, Büyük Han
No. 55 - Tel: 12 67 54 — ANKARA
Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131
ANKARA

Sahibi:

FIKRET EKİNCİ

Yazı İşleri Müdürü
OSMAN OKYAR

Bu sayıda yazı kurulu:

Metin AND, Cemal AYGİN, Ali
BOZER, Adnan GÜRİZ, Fikret
EKİNCİ, Yaşar KARAYALÇIN, Os-
man OKYAR, Cahit TALAS

Sekreter:

SEBAHATTİN ALPDOĞAN

İlan ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

Dizgi ve Baskı:

Ayyıldız Matbaası,

Tel: 12 87 99 - 17 75 92 ANKARA.

**TÜRK KÖYLÜSÜ
ELİNİN EMEĞİ ALNININ TERİ İLE
BİRİKTİRDİĞİN PARANI
KENDİ BANKANA
YATIR**

ZİRAAT BANKASI SENİN EN YAKIN DOSTUNDUR.

**BORCUNU ZAMANINDA ÖDER
TASARRUFLARINI ZİRAAT BANKASINA YATIRIRSAN
HEM KÂRLI ÇIKAR HEM DE İSTİKBALİNDEN EMİN OLABİLİRSİN**

T.C. ZİRAAT BANKASI